

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 2 (668)

2009 m. sausio 24 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

13

Gintaras Songaila:
Ar Lenkija tikrai yra
strateginė Lietuvos
partnerė?

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: www.post.lt

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
6 mėn.	18,00 Lt
11 mėn.	33,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

2009-ieji – Lietuvos tūkstantmečio metai

V. Landsbergis. Riausių žodynas

Prie LR Seimo – policija, tačiau nuo riaušinių nesugebėjo apsaugoti...

Jono Česnavičiaus nuotr.

Vytauto Landsbergio tekstą skaitykite 16 p.

Lietuvos vardo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose tūkstantmetis

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Pirmasis Lietuvos vardo paminėjimas istoriniuose šaltiniuose buvo susijęs su krikščionybės artėjimu prie Lietuvos. Mūsų šalį krikščionybė pasiekė iš dviejų pusių: iš

Rytų nuo Bizantijos per rytinius slavus ir iš Vakarų nuo Romos per vokiečius ir lenkus. Ankstesnė buvo Rytų krikščionybės banga, pasiekusi dabartinę Lietuvą net daugiau negu šimtmečiu anksčiau nei Vakarų krikščionybė. Tai rodo seniausias lietuviškas bažnytinės terminijos sluoksnius – tokie žodžiai kaip *bažnyčia*, *gavėnià*, *krikštas*, *kūčios*, taip pat krikščioniškų švenčių pavadinimai *Kalėdos*, *Vėlykos*, krikštavardžiai *Póvilas* ir kiti, gauti be jokio abejojimo iš rytinių slavų dar gerokai prieš oficialųjį Lietuvos krikštą, greičiausiai apie X–XII amžius. Dar anksčiau Rytų krikščionybė, tada nedaug tesiskyrusi nuo Vakarų krikščionybės, pasiekė dabar jau išnykusius lietuvius toliau rytuose, kurių gyvento ploto ribas šiandien nelengva tiksliau apibrėžti. Tai turėjo atsitikti tuoj po rytinių slavų – dabartinių rusų, baltarusių ir ukrainiečių protėvių – krikšto, kai buvo vykdomos krikščionybės skleidimo misijos į pagonių baltų žemes.

Tiesioginiai ar netiesioginiai slavų ir lietuvių kontaktai turėjo prasidėti labai seniai. Jie prasidėjo dar gerokai prieš pačių slavų krikštą. Ypač aiškiai tai matome iš slaviško

Nukelta į 8 p.

11-ąją kartą įteikta Stasio Lozoraičio premija

Iškilmų dalyviai. Viena iš žymiausių Lietuvos disidenčių, sesuo Nijolė Sadūnaitė sveikino savo bendramintį, disidentą, kunigą Julijų Sasnauską, šalia – pirmoji Stasio Lozoraičio premijos laureatė, režisierė, filmų kūrėja ir žurnalistė Nijolė Baužytė

1998 m. Lietuvos žurnalistų draugija įsteigė premiją, kuri pagerbiant Stasio Lozoraičio atminimą, buvo pavadinta „Kelyje į Vilties Prezidento Lietuvą“.

Šių metų sausio 10 d. (šeštadienį) Vilniaus Rašytojų sąjungos patalpose Stasio Lozoraičio premija buvo įteikta jau 11-ąją kartą.

Rytmetį pradėjo Sauliaus Petreikio at-

liekama muzikinė kompozicija „Beauštanti aušrelė“. Kaip vėliau išaiškėjo, Saulius renginio metu grojo australų aborigenų instrumentu, trimitu, indiška, kiniška bei armėniška fleitomis. Taip pat susirinkusieji klausėsi Justino Arutiunian giedamų senovinių armėnų religinių giesmių.

Nukelta į 13 p.

Vytauto Alberto Gocento paroda „Krašto ir vandens atspindžiai“

Liudviko Rėzos kultūros centro parodų salėse buvo eksponuojami **Vytauto Alberto GOCENTO** tapybos darbai „Krašto ir vandens atspindžiai“.

Vytautas Albertas Gocentas dirbantis nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje Komplektavimo skyriaus vedėju, savo žinias, energiją atidavė Mažajai Lietuvai. Jis – lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ šeimos narys, Mažosios Lietuvos enciklopedijos atsakingasis sekretorius.

Neatsitiktinai jo atvežtoji tapybos darbų paroda (talkininkas ir rėmėjas – dailininkas Romanas Borisovas) sutapo su data, skirta Klaipėdos krašto 1923 m. sausio 15 d. sukilimui atminti.

Klaipėda – Vytauto A. Gocento gimtasis miestas. Uostamiesčiui ir skirti dauguma jo darbų. Juose matome siaurą senamiesčio gatvę, glaudžiai vienas prie kito prigludusius namus, pajuntame dvelkiančią senovę, kurią paryškina dabar jau nesutinkamas tose gatvėse vežimas. Tai ir Klaipėdos švyturys, visu grožiu iškilęs, šviečiantis, rodantis kelią žvejams. Grakštumu dvelkia jachtos, prisimenamos regatos.

Ne svetimi jo teptukui ir žvejai, ramybe, jaukumu alsuojantis žvejų kaimelis. Nepamirštos ir burinės valtys, kurių stiebuose puikuojasi vėtrungės.

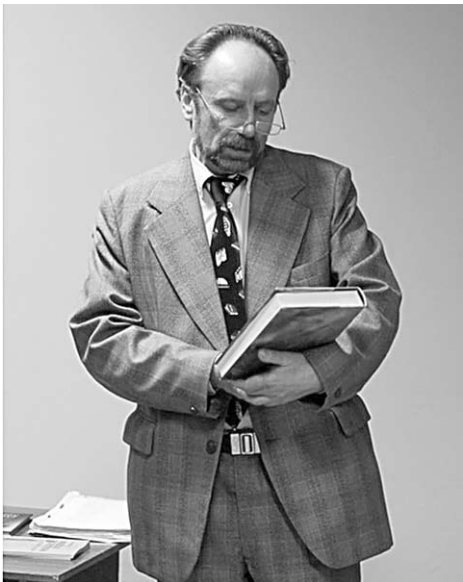
Beveik visuose jo darbuose yra tai,

kas būdinga Klaipėdos kraštui: vanduo, marios, žuvis, ramus marių krantas, kantrūs meškeriojai.

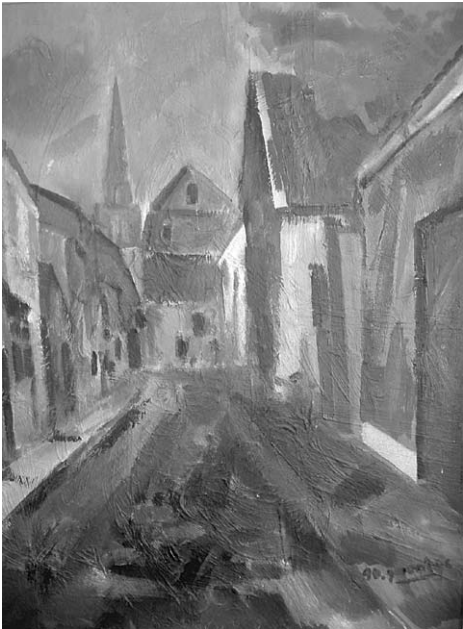
Visi jo gyvenimo takai vėl grįžta į Mažąją Lietuvą, kuriai V. A. Gocentas skiria eilėraščius, straipsnius, rašo atsiminimus.

V. A. Gocentas yra dalyvavęs tautodailės parodose Klaipėdoje, Vilniuje, Šilutėje, Rusnėje, Karaliaučiuje, Kogalyne..

Aldona BALSEVIČIENĖ
<http://www.lrezoska.lt/parodos/Gocentas/gocentas.htm>
2009 sausio 21 d.

Vytautas Albertas Gocentas

Klaipėdos senamiestys, 1990 m.

Tapybos darbų sąrašas

Vandenys ir krantas. 1985
Bažnyčia. 1990
Raudona žuvis. 1991
Plokščia žuvis. 1991
Kanalas ir medžiai. 1991
Portretas ir peizažas. 1992
Prie upės. 1992
Po lietaus. 1992
Kuršių burvaltė. 1992
Du medžiai. 1992

Meškeriojas. 1985
Lėktuvai virš miesto. 1986
Jachtų regata, 1987
Žvejų uoste. 1989
Klaipėdos senamiestys. 1990
Karaliaučiaus sandėliai. 1991
Žvejų kaimelis (lūja). 1991
Būrinė valtis su vėtrunge. 1992
Burvaltės. 1992
Klaipėdos švyturys. 1993

Tapybos paroda

„Krašto ir vandens atspindžiai“

Klaipėda – mano gimtasis miestas. Ten, akmenimis grįstoje priemiesčio gatvėje, kuri vadinasi poetišku Gėlių vardu, prasidėjo pasaulio atradimas, iškilo pirmieji reginiai: marios ir ganyklos, greta – dideli laivai ir valtys, karutės ir sklandytuvai...

Mokykla (dab. Vydūno vidurinė) buvo triukšmingos miesto turgavietės kaimynystėje. Patiko ne tik istorija, bet ir piešimo, darbų pamokos. Baigdamas mokyklą, metus (1970-71) lankiau dailės studiją miesto kultūros rūmuose – piešti ir lieti akvareles mokė dailininkas Vaclovas Rimkus.

Studijuodamas Vilniaus universiteto

Visuomeninių profesijų fakultete susiradau ir dailininko Kosto Dereškevičiaus dailės studiją, vėliau – dailininko Rimo Bičiūno dailės studiją „Paletė“ Profsąjungų rūmuose ant Tauro kalno.

Teko dalyvauti tautodailės parodose Klaipėdoje, Vilniuje, Šilutėje, Rusnėje, Karaliaučiuje, Kogalyne, surengiau keletą asmeninių parodų.

Kraštotyros takai vedė į tėvonijų kraštą – Mažąją Lietuvą, kuriai skiriu ir eilėraščius, straipsnius, kaupiu atsiminimų knygą.

Vytautas Albertas GOCENTAS,
Vilnius, 2007 m.

Klaipėda

Gėlėlė gimtadieniui

Tavo vardą atsineša Danės dangus,
Tavo krikštą paliudija pėdos vaikų:
Tartum sapno regėjimas ten už langų –
Supas varpo skambėjimas, giesmės laikų ---

Supas mažas laivelis ant marių bangų,
Meiliai glostytas vėjų – švelniausių dainų:
Kartais milžinu griauanas į žemę dangus,
Kartais niekas negrįžta ir tuomet pareinu ---

Kai vainiką išardo, išbučiuoja vaikus,
Kai visi jau pamiršta – pasimiršta dangus:
Ir tuomet grindinių žolele iš daigų
Miestelėnų pulkus prisišauki, brangus ---

2001 Prasijos metai –
motinėls 85-asis gimtadienis birželio 22 dieną,
Klaipėdos – 750-asis, kitamet

Žiedų sniegas pasimatymo dieną

Žiedų kai sniegas užpustys,
Kai patekės, širdis pražys,
Kai nuklegės, nebedraskys,
Kai nutylės, neberudys ---

Nebeskaudės, nebesakys,
Vos vos palies ir uždarys,
Į aukštą smilgą įvarys,
Vienatvės bokštą pastatys ---

Tu vėl pabėgsi kaip bailys,
Tu vėl slapstysies už laiškų,
Už pakalnučių, už raidžių,
Lyg gudragalvis ir koailys ---

Pakoips pavasariu žiema,
Nuskynsi žiedą iš žiedų,
Nueisi tyliai už kiemų,
Kur pasimatymo diena ---

Vilnius, A.D. 2006.
Gruodis pavasariu kvepėjo

Pavasario geismas

... kai Tau labai skaudu, kai niekas nebemiela...

Tamsa ir šalčiai gniaužė žolę, kad labai ilgai
nedžiūvo –
Toks keistas šios žiemos katarsis – viskas jau
staiga pražuvo,
Pusny įšalo paskutinis laiško žodis tyliai
tyliai –
Dabar tik sniegena kažko per taką straksi
– myliu myliu ---

Žinai, kad nieko neberasi, viskas dingio lyg
nebuvo –
Nebuvo priesaikų, labai karštų nebuvo – jau
pražuvo
Be purvo, dumblo, be niekšybių – baltos sniego
bonios –
Užklotos, užmyluotos, jokio skausmo, stovi
romios ---

Bet aš jaučiu, negali žolės mirti, negali taip
nudžiūti –
Todėl meldžiu dar kart žodžius į laišką grįžt
ir vėl būti,
Ir vėl kaip sniegena karštai uždegti balto tako
viltį,
Išbraukti užsibuvusių tylos minutę, nenuilti ---

Vaje, turės galiausiai prasikalti tas galingas
geismas –
Klegės upeliai, paukščiai prasiverš į tėviškes,
lyg gaisras,
Uždegs ir vėl širdis be jokio reikalo, reikšmingo
žodžio –
Žibutės lyg akių saulutės prasiskleis į šviesą
godžiai ---

Ar Tu dar būsi, ar laiškų Tu lauksi – dingio
lyg nebuvo –
Nupūs vėjeliai, kiemsargiai nurankios kas
visai supuvę,
Galiosiai lietūs nuskalaus takus, kad nekaltau
pradėti –
Nebemeluot, beveik neliest, be žodžių doiesė
patylėti ---

Vilnius, A.D. 2007 vasaris, kuomet pavasario
geismo laukėm

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2009 metais 2009 m. sausis

1714 I 1 Lazdynėliuose (Gumbinės aps.) gimė Kristijonas **Donelaitis**, poetas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą mokytojavo Stalupėnuose, kunigavo Tolminkiemio ev. liut. parapijoje. Jo kūryba – poema „Metai“ ir pasakėčios – padėjo pagrindus grožinei lietuvių literatūrai.

Mirė **1780 II 18** Tolminkiemyje (Galdapės aps.) (*MLE, 1, 310-313).

1909 I 2 Klaipėdoje gimė Kristupas **Kikutis**, teisininkas, visuomenės ir politikos veikėjas, Mažosios Lietuvos tarybos įgaliotinis Buxtekudės apylinkei, MLRS pirmininkas (*MLE, 2, 94).

1924 I 9 Saugose (Šilutės aps.) mirė Martynas Benjaminas **Laužemis**, publicistas, vertėjas, misionierius R. Indijoje, kunigas.

Gimė **1866 XII 6** Smeltėje (Klaipėda) (*MLE, 2, 519-520).

1939 I 10 Giedraičiuose gimė dr. Algirdas **Matulevičius**, istorikas, enciklopedininkas, Mažosios Lietuvos istorijos ir lietuvių tautinio atgimimo spaudos tyrinėtojas, MLE rengėjas.

1739 I 11 Mielkiemyje gimė Danielius Frydrichas **Milkus**, vertėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo. Išvertė pamokslų brolio K. Milkaus „Mišknugoms“, dalyvavo polemikoje su G. Ostermejeriu dėl lietuviškų giesmynų. Mirė **1818 III 21** Ragainėje (*MLE, 3, 116).

1909 I 13 Kalnėnuose (Jurbarko vls.) gimė kunigas Jurgis **Gavėnis**, vienas tautinės Lietuvos ev. liut. bažnyčios propaguotojas, Sibiro tremtinys (1948-1956). Įvairiu laiku aptarnavo Jurbarko, Sudargo, Šilutės, Kintų, Ramučių, Saugų parapijas.

Mirė **1981 I 20** Šakiuose, palaidotas Sudarge (*MLE, 1, 435-436).

1894 I 17 gimė Hansas **Mortenzenas**, antilietuviško nusistatymo geografas, rašęs apie Mažąją Lietuvą.

Mirė **1964 V 27** (*MLE, 3, 166-167).

1909 I 17 Tilžėje mirė Otto von **Mauderode**, vokiečių spaustuvininkas Tilžėje, išleidęs 364 lietuviškas knygas (ir Didžiąjai Lietuvai spaudos draudimo metu).

Gimė **1852 IV 26** ten pat (*MLE, 2, 753-754).

1784 I 18 Karaliaučiuje mirė Johannas Gotlybas **Kroicfeldas** (Kreuzfeld), lietuvių liaudies dainų rinkėjas ir skelbėjas. Profesoriavo Karaliaučiaus universitete.

Gimė **1745 IV 19** ten pat (*MLE, 2, 322).

1529 I 20 pasirodė **Mažasis Liuterio katekizmas**, viena iš pagrindinių liuteroniško tikėjimo išpažinimo knygų.

1859 I 24 Pilkalnyje mirė Johannas Christlybas **Krauzė**. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo. Rinko lietuvių liaudies dainas, teikė kalbinę medžiagą A. Schleicheriui.

Gimė **1789 III 14** Paveikiuose (MLE, 2, 313-314).

1904 I 24 Kaune gimė Jonas **Dainauskas**, teisininkas, istorikas, publicistas, dalyvavęs 1923 m. Klaipėdos krašto sukilime, nagrinėjo Klaipėdos krašto problemas.

Mirė **2000 V 27** Čikagoje. (*MLE, 1, 263).

1789 I 29 Rusnėje gimė Johanas Christlibas **Šviderskis** (Sviderskis), vokiškai rašęs poetas, lietuvių liaudies dainų rinkėjas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, vertėsi prekyba ir finansais.

Mirė **1855 XI 21** Peterburge.

1954 I 29 Kretingoje mirė Anasas **Baltris** jaunesnysis, liuteroniškos literatūros leidėjas, visuomenės veikėjas, pokario metų Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios konsistorijos pirmininkas, giesmės „Betlėme, ten tvarte, kūdikėlis mažėlis“ autorius.

Gimė **1884 XII 29** Letukuose (Klaipėdos aps.) (*MLE, 1, 130-131).

Tęsinys kitame numeryje

*Mažosios Lietuvos enciklopedija (MLE, 2000, 1 t.; MLE, 2003, 2 t.; MLE, 2006, 3 t.)

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ

Iš evangelikų reformatų istorijos

Biržų krašto evangelikai reformatai 1918-1940 m.

Kornelijus ŠIŠLA, Vilnius**Kornelijus Šišla***Gimė Vilniuje.**Mokėsi Vilniaus 7 – oje vidurinėje, vėliau Žirmūnų vidurinėje (dab. Vilniaus Žirmūnų gimnazija) mokykloje, Ukmergės Antano Smetonos gimnazijoje.**Studijavo Vilniaus pedagoginiame universitete, gavo istorijos specialybės bakalaurą.**Dabar – Vilniaus pedagoginio universiteto Lokalinės Lietuvos istorijos magistrantas.**Nuo 2007 m. vasario – Lietuvos evangelikų reformatų jaunimo draugijos „Radvila“ centro valdybos narys.*

Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje prasidėjo daugelio okupacijos metais draustų ir persekiotų gyvenimo sričių atstatymas. Viena, bene labiausiai nuniokotų sričių, yra bažnyčia. Greta gerai visiems žinomos katalikų bažnyčios Lietuvoje egzistuoja ir daugiau įstatymiškai pripažintų ir įteisintų tradicinių religinių konfesijų, dar vadinamų religinėmis mažumomis. Viena iš tokių konfesinių bendruomenių Lietuvoje yra evangelikai reformatai, kurių religinį ir kultūrinį gyvenimą Biržų krašte Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu (1918-1940 m.) pamėginsiu trumpai apžvelgti.

Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčia turi turtingą ir gražią istoriją, kuri glaudžiai susijusi su visos Lietuvos praeitimi. Didžulis reformatų indėlis į lietuviškos kultūros ir nacionalinio identiteto bei nacionalinės savimonės formavimąsi buvo gimtosios lietuvių kalbos įteisinimas bažnyčioje ir raštijoje. Evangelikų reformatų bažnyčia Lietuvoje visais istoriniais laikotarpiais puoselėjo lietuviybę, išugdė mūsų kraštui daug žymių mokslo žmonių bei politinių veikėjų.

Evangelikų reformatų indėlis atkuriant Lietuvos Nepriklausomybę neabejotinai turi savo svorį. Jie aktyviai dalyvavo Nepriklausomybės kovose, užėmė vadovaujančias pozicijas Lietuvos Respublikos valdininkijoje, reikėsi politiniame ir kultūriniame šalies gyvenime. Iš tokių aktyviausių evangelikų reformatų asmenybių tarpukaryje, derėtų paminėti Nepriklausomybės kovų generolą, Silvestrą Žukauską, kuris buvo pirmasis Lietuvos kariuomenės vadas, kitas, biržietis Stasys Nastopka tarnavo Lietuvos kariuomenėje brigados generolu, o Jonas Nastopka – vienas iš pirmųjų nepriklausomybės kovose žuvusių lietuvių karininkų. Aktyviai bažnyčios ir visuomenės gyvenime reikėsi kraštiečiai iš Biržų broliai Jonas ir Martynas Yčai, kurie padėjo statyti savarankišką ir nepriklausomą Lietuvos valstybę. Jie net kelis sykius užėmė ministrų pareigas šalies ministrų kabinetuose. Evangelikai reformatai turėjo ir Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarą, iš Biržų krašto kilusį, teisės specialistą Jokūbą Šerną, kunigo Adomo Šerno brolį. Dar 1917 m. rugsėjo mėnesį, vokiečių okupacijos metu, jis buvo

išrinktas į 20-ties narių Lietuvos Tarybą eiti sekretoriaus pareigas.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu evangelikai reformatai sudarė apie 0,53 procento visų šalies gyventojų, t. y. apie 11 000 tikinčiųjų. Turėjo 9 parapijas: Biržuose, Papilyje, Nemunėlio Radviliškyje, Švobiškyje, Kaune, Šiauliuose, Kelmėje, Seirijuose, Kėdainiuose bei 4 filijas: Naujamiestyje, Salamiestyje, Deltuvoje ir Aukštelkiuose. Čia nepaminėta Vilniaus evangelikų reformatų parapija, kuri po 1919 m. Vilniaus krašto okupacijos liko lenkų valdomoje teritorijoje ir su ja iki XX a. ketvirtio dešimtmečio, dėl abiejų šalių diplomatinių santykių nebuvimo, jokie tarpinodiniai kontaktai nebuvo užmegzti. Vilnių prijungus prie Lenkijos, evangelikai reformatai neteko savo tradicinio centro. Nepriklausomos Lietuvos evangelikų reformatų bažnytinį centrą teko perkelti į Biržus, kur dar nuo Biržų - Dubingių atšakos kunigaikščių Radvilų laikų tvirtai puoselėjamos evangelikų reformatų tradicijos. Nuo 1920 m. per visą tarpukario laikotarpį (išskyrus 1940 sausio 6 d. bendrą Vilnius ir Lietuvos evangelikų reformatų neeilinį Sinodą Vilniuje) Sinodo suvažiavimai vykdavo Biržuose per Jonines. Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčiai visą Nepriklausomybės laikotarpį vadovavo generalinis superintendentas kunigas Povilas Jakubėnas. Parapija Vilniuje liko Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios vardu ir jai vadovavo superintendentas kunigas Mykolas Jastžembskis (Michal Jastrzembksi).

Temos chronologiniai ir geografiniai rėmai - Nepriklausomos Lietuvos (1918-1940 m.) evangelikų reformatų bendruomenė Biržų krašte. Tiksliau, nagrinėsiu tik Biržų, Papilio, Nemunėlio Radviliškio ir Salamiesčio evangelikų reformatų bendruomenes, nes būtent jos įeina į Biržų krašto geografinį arealą. Kam kiltų klausimas - kuo gi skiriasi Biržų krašto evangelikų reformatų bendruomenės nuo Biržų distrikto evangelikų reformatų bendruomenių? Atsakymas būtų toks, kad jos niekuo nesiskiria, tiesiog visam Biržų distriktui Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu priklausė kur kas daugiau parapijų, kurios išsibarsčiusios po visą etninę Lietuvą (neskaitant Vilniaus krašto). Tos parapijos, kurios priklauso Biržų distriktui, bet neįeina į mano tiriamą bendruomenės geografinį arealą, taip pat yra atsakingos Biržuose reziduojančiam Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios superintendantui, Kolegijai ir Sinodui. 1918-1933 metais Biržų distriktui priklausė Biržų, Papilio, Nemunėlio Radviliškio, Švobiškio ir Kelmės parapijos, Salamiesčio ir Naujamiesčio filijos, o nuo 1934 metų – ir Aukštelkių filija bei iki 1939 metų naujai susibūrusi Šiaulių parapija. Taigi, per visą Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpį, Biržų distriktui oficialiai nėra priklausiusios tik Kauno, Deltuvos, Seirijų ir Panevėžio parapijos, kurios nustatyta kanonine sinodų tvarka buvo priklausomos Vilniaus distriktui, tačiau dėl nuolatinio kunigų stygiaus ir toliau aptarnaujamos Biržų distrikto dvasininkų. Reikia atkreipti dėmesį, kad Vilniaus distrikto netapatinamas su okupuotuoju Vilniaus kraštu. Vilniaus distrikto parapijų delegatai rinkdavosi į tą patį Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Unitas Lithuaniae Sinodą Biržuose. Vilniaus distrikto superintendentu Nepriklausomybės laikotarpiu buvo išrinktas kunigas Jonas Šepetys. Taigi 1918-1940 metais Lietuvoje gyvavo du distriktai: Vilniaus ir Biržų. Ši tema skirta

aptarti Biržų distrikto, Biržuose, Papilyje, Nemunėlio Radviliškyje ir Salamiestyje buvusius evangelikų reformatų bendruomenes.

Šio arealo konfesinės mažumos tyrimą paskatino tai, kad istoriografijoje mano nagrinėjamo laikotarpio lokalinė konfesinė bendruomenė mažai nagrinėta ir atskirų tyrimų šiai temai praktiškai nėra. Biržų krašte reformatų bendruomenė nuo Biržų - Dubingių kunigaikščių Radvilų atšakos įsikūrimo šiame krašte buvo gausiausia visoje Lietuvos teritorijoje per visus amžius iki šių dienų. Skaitlingiausia parapijų ir tikinčiųjų skaičiumi Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu, lyginant su kitomis Lietuvos parapijomis, taip pat yra Biržų krašto evangelikų reformatų bendruomenė. Po Vilniaus krašto okupacijos, Biržai tampa Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios centru, čia reziduoja bažnyčios galva - generalinis superintendentas, po 1919 m. rugpjūčio 15-17 d. Sinodo, vykusio Švobiškyje, nuo 1920 m., per visą Nepriklausomybės laikotarpį, aukščiausias bažnyčios vidaus valdymo organas - Sinodas reguliariai (išskyrus neeilinį Sinodą 1940 01 06 vykusį Vilniuje) per Jonines renkami Biržuose, čia kuriasi evangelikų reformatų draugijos, leidžiama spauda ir t. t. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu evangelikų reformatų bažnyčia suklestėjo taip, kad šis laikotarpis dar yra vadinamas Bažnyčios Renesansu, todėl galima teigti, kad Biržai buvo tikru to renesanso kultūriniu ir dvasiniu centru. 1939 m. spalio 11 d. Sovietų Sąjungai grąžinus Vilniaus kraštą Lietuvai, 1940 m. sausio 6 d. Vilniuje įvyko nepaprastasis, jungtinis Lietuvos ir Vilniaus krašto evangelikų reformatų Sinodas. Tai buvo paskutinis Nepriklausomos Lietuvos evangelikų reformatų Sinodas.

Biržai

Biržų evangelikų reformatų bažnyčia lešų buvo gavusi dar 1584 m. Ji turėjo veikti nuo XVI a. 6 dešimtmečio, kai Mikalojus Radvila Rudasis perėjo į reformacijos pusę. 1589 metų savivaldos privilegijos dokumente pažymėtina, kad Kristupas I Radvila Perkūnas, pastatęs Biržų pilį, išmūrijo ten bažnyčią „tikrajai evangelikų krikščionių tikybai“. Ten pat minima, kad Biržų miesto burmistro ir patarėjų tarnybas užimtų tik evangelikų tikybos žmonės, neįsileidžiant katalikų ir žydų. 1592 metais Biržuose jau dirbo keli evangelikų kunigai. Radvilos patikino jiems išlaikymą. Pirmasis bažnyčios pastatas dingo 1625 m., švedams sudeginus tvirtovę ir miestą. Toliau bažnyčia dar kelis kartus buvo perstatoma.

Dabartinės bažnyčios istoriją galime skaičiuoti nuo 1850 m., kai susirūpinta naujos evangelikų reformatų bažnyčios statyba Biržuose, nes senoji medinė buvo jau gerokai pasenusi. Tais pačiais metais pirmąsį šventorių buvo padėtas ir iškilmingai pašventintas kertinis akmuo. 1856 m. evangelikų reformatų Sinodas Vilniuje priėmė sprendimą statyti naują evangelikų reformatų bažnyčią Biržuose. Po poros metų Izabelinė vykęs Sinodas statybai skyrė 1 000 rublių. Sinodas, įvykęs Biržuose 1860 m., pristatė bažnyčios su vienu bokštu planą. Po metų senoji bažnyčia nugriauta, o laikinai pamaldoms laikyti buvo pastatytas iš lentų sukaltas medinis namas su šiaudiniu stogu, kuriame 13 metų buvo laikomos pamaldos. Iš nugriautosios senosios bažnyčios dar naudojimui tinkamų medžiagų buvo pastatyta parapijos mokykla ir butas var-

gonininkui. Naujos bažnyčios statybos fonde surinkta daugiau nei 4 000 rublių. Jam padidinti nuo 1867 m. kiekvienas reformatas ūkininkas išpareigojo mokėti mokesčius, kurie metams sudarydavo 15-20 rublių. Jau tais pačiais, 1867 metais, pakloti ir pašventinti naujos bažnyčios pamatai. Ji buvo statoma pagal Rygos architekto, akademiko Heinricho Schellio projektą. Nauji mūriniai neogotikinio stiliaus reformatų maldos namai baigti statyti ir iškilmingai pašventinti 1874 m. Įdomus faktas, kad šį evangelikų reformatų kulto pastatą padėjo statyti Biržuose gyvenę Romos katalikai.

Biržų evangelikų reformatų bažnyčia I pasaulinio karo metu nenukentėjo, bet pokarinėje spaudoje minima, kad bažnyčiai ir jos trobesiams labai reikalingas remontas. 1921 metų sausio 29 d. seniūnų sueigoje buvo nutarta dažyti bažnyčios stogą, remontuoti jos trobesius, statyti benamių prieglaudą. 1924 metais buvo nutarta bažnyčioje įvesti elektrą. Medžiagoms ir darbui apmokėti reikėjo 1 000 litų. Pati elektra bažnyčioje galutinai įvesta 1930 m. Reikmenis elektros įvedimui parapija gavo iš „Agaro“ bendrovės, o įvedimo darbus atliko Adomas Pipynė. 1929 m. Biržų parapijos posėdyje aptartas liūdnas bažnyčios vaizdas: bažnyčios bokštas kėlė pavojų, jo viršūnę reikėjo iš naujo dengti, nes stogas praleido lietaus vandenį. Bokšto medžio dalys labai aptrūnijusios. Bokšto viršūnę dengta šiferiu ir tos šiferio plokštės buvo prikabinotos tik viena vinimi, vėjui jas išjudinus atsirasdavo nemenki plyšiai. Drėgmė siekė pačius bokšto ramsčius. Bažnyčios pamatai apirę. Jos vidus nuo pastatymo nebalintas. Griūva šventoriaus aptvara iš pietų pusės.

1933 m. rugsėjo 27 d. Biržų parapijos valdyba, pritariant parapijos tarybai, surengė bažnyčios bokšto remonto lėšoms rinkti loteriją. 1934 m. metais buvo suremontuotas bažnyčios bokštas. Taip pat, tais metais buvo suremontuoti bažnyčios pamatai ir šventoriaus tvora. Bokštas buvo apdengtas varine skarda. Darbą atliko bokštų dengimo specialistas Klemensas iš Plungės. Baigus remontą, iš parapijos valdybos narių tarpo neatsirado nė vienas, kuris išdrįstų užlipti apžiūrėti atliktą darbą. Tam reikalui parapijos valdybai teko kviesti ugniagesį Joną Variakojį. Jam užkopus į bokštą buvo pastebėti keli trūkumai, kuriuos Klemenalui teko pašalinti. Naujiena - ant bažnyčios stogo buvo įrengtas žaibolaidis. 1936 metais perdažytas bažnyčios vidus. Virš šventoriaus buvęs lotyniškas užrašas „Soli Deo Gloria“ pakeistas lietuvišku „Vienam Dievui Garbė“.

Biržų parapijos konfirmantų mokykla buvo pradėta perstatyti dar prieš I pasaulinį karą, o jam pasibaigus šiaip ne taip baigta. Mokyklos vidus, kaip rašoma 1928 m. reformatų spaudoje, visai prastai beatrodė. Iš lauko pusės mokyklą reikėtų naujai apkalti, o ypač vakarų pusėje esantį pastatą šoną, nes taip būtų galima kuriam laikui sieną apsaugoti nuo puvimo. Sienos statytos iš senų rąstų, kurie buvo likę ardant senąją bažnyčią. Dar buvo reikalingas lietvamzdis vandeniui nuo stogo tekėti. 1920 metų Sinodas Kolegijai pavedė senosios Biržų klebonijos dar tinkamas medžiagas panaudoti Biržų parapijos reikalams - pastatyti pavargėlių prieglaudą. 1928 m. reformatų spaudoje minima, kad ji jau pastatyta, tačiau dar ne visiškai pabaigta. Trūksta visų durų ir dar nebaigti tinkavimo darbai.

Tęsinys kitame numeryje

Vasario 16-osios Akto signatarai

Apie PETRĄ KLIMĄ – Vasario 16-osios Akto signatarą

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Petras Klimas

Tęsinys. Pradžia Nr. 1

P. Klimas buvo prastai apsilvkęs. Jis nieko neuždirdba ir gyvena išlaikytiniu giminaitės – jo mamos sesers šeimoje.

Prie šio pridedu laišką, kurį man Nicoje įteikė prancūzų senatorius Leo Amon, taipogi itin prašęs padėti išspręsti klausimą dėl P. Klimo išvažiavimo į Prancūziją, vertimo kopiją. Leo Amon palaiko draugiškus ryšius su tarybine delegacija susitikimų ir posėdžių Tarpparlamentinėje Sąjungoje metu. Bendrauti su mumis jam padeda rusų kalbos mokėjimas.

*L. Amon laiško originalą aš perdaviau drg. Gromyko.*⁴

Toks trumpas buvo L. Amono kreipimasis, kurį ir gavo J. Paleckis: „*P. Klimas – Lietuvos pasiuntinys Paryžiuje nuo 1925 m. iki 1939 m. 1943 m. vokiečiai Prancūzijoje jį suėmė, laikė, o po to išsiuntė į Lietuvą, kur tarybų valdžia jį vėl atrado 1944 m. ar 1945 m. Po tarybų valdžios atstovų suėmimo gyveno Kaune ir susirašinėjo su savo šeima. Jo dukterė ištekėjusi už Prancūzijos diplomato, pasiuntinybės patarėjo, p. Žiulio Moko padėjėjo p. Furnije Riujelio. P. Klimo šeima labai nori, kad beveik aklas, negalintis dirbti senukas galėtų atvykti į Prancūziją pamatyti savo dukterį ir žmoną, kuri ten pasiliko.*

P. Žiulis Moka šiuo klausimu pats kalbėjo su p. Zorinu.

*Furnerije Riujelio daugybės prancūzų draugų vardu, kurie taip pat yra ir Tarybų Sąjungos draugai, aš kreipiuosi su tokiu pačiu prašymu į p. Paleckį.*⁵

1957 m. liepos 22 d. LKP CK išsiunčia oficialų raštą, kuriame sakoma, kad LKP CK biuras, išžiūrėjęs ir apsispręsęs J. Paleckio raštą dėl buržuazinės Lietuvos pasiuntinio Petro Klimo išvykimo į Prancūziją, jį laiko netikslingu.

Tų pačių metų rugpjūčio mėnesį su grifu „Visiškai slapta“ A. Sniečkus jau gerokai platesnį raštą išsiunčia į TSKP CK. Jame pažymima, kad Petras Klimas į sąjungines ir respublikines įstaigas ne kartą kreipėsi prašydamas leisti laikinai arba nuolatiniam gyvenimui išvykti į Prancūziją. Savo prašymą jis motyvuoja tuo, kad Paryžiuje gyvena išteklėjusi dukra ir sūnus, Sorbonos universiteto studentas. Be to, kaip Lietuvos istorijos darbų autorius, P. Klimas remiasi tuo, kad Paryžiuje liko jo surinkta medžiaga dideliame istoriniame tyrimui, kurį jis norėtų pratęsti, jeigu tai padaryti leis regėjimas, kurį Paryžiuje taip pat norėtų pagydyti. Klausimo dėl tarybinės pilietybės atsisakymo P. Klimas nekelia.

Kadangi P. Klimas buvo žymus buržuazinės Lietuvos veikėjas ir ilgą laiką dirbo pasiuntiniu Prancūzijoje, nekyla jokių abejonių, kad jo išvykimą į užsienį priešiška lietuvių emigracija panaudos antitarybiniais tikslais. Užsienyje esantys buvę pasiuntiniai bei kiti diplomatai save laiko teisėtais buržuazinės Lietuvos

valdžios atstovais ir teisėjais.

Tokios figūros, kaip P. Klimas, atsiradimas sustiprintų šią emigracinę lietuvių diplomatiją.

Tiesa, pats P. Klimas tvirtina, kad neketina užsiimti politika ir gali duoti atitinkamą pažadą. Tačiau turimos žinios apie jo elgesį pastaruoju metu kelia abejones, ar šie pareiškimai yra nuoširdūs ir nėra jokių garantijų, kad jis sugrįš. Todėl politiniais sumetimais Lietuvos KP CK mano, kad P. Klimo išvykimas yra nepageidautinas. Kadangi P. Klimas ir juo besirūpinantys atstovai kelia motyvus, turinčius reikšmės Tarybų Sąjungos užsienio politikai, ypač – Tarybų Sąjungos ir Prancūzijos santykiams (jo dukterė – Žiulio Moko padėjėjo žmona, jo išvykimu rūpinasi senatorius Leo Amon bei kiti Prancūzijos politiniai veikėjai), manome, kad mūsų pareiga yra TSKP CK prezidiumą prašyti apsvaistyti šį klausimą ir priimti sprendimą dėl galimybės P. Klimui išvykti į Prancūziją arba neleisti išvykti. Pridedami priedai: 1. Senatoriaus L. Amon laiško kopija, 2. J. Paleckio paaškinamasis raštas, 3. Lietuvos TSR KGB pažyma apie

P. Klimas (antras iš kairės) studijų metais. Apie 1913-1914 m. Iš L. Lukošūnienės albumo

P. Klimą. Pasirašo LKP CK sekretorius A. Sniečkus.⁶

Manau, tikslinga pateikti bent trumpai ir A. Sniečkaus į Maskvą išsiųstą LTSR KGB ministro generolo majoro K. Liaudies net 8 mašinraščio puslapių pažymą, kurioje nurodoma, kad P. Klimas buvo žymus buržuazinės Lietuvos veikėjas. Nuo 1915 m., kai baigė Maskvos universiteto Teisės fakultetą, iki 1918 m. Vilniuje jis dirbo Centro komiteto sekretoriumi pagalbos lietuviams, nukentėjusiems nuo karo, suteikimo klausimams spręsti ir užsiėmė pedagogine veikla. Tuo laikotarpiu jis parašė keletą vadovėlių lietuvių kalba: „Lietuvių kalbos sintaksė“, „Lietuvių kalbos chrestomatija“ ir kt. Apie P. Klimo priklausymą buržuazinės Lietuvos politinėms partijoms buržuaziniais metais išleistame „Lietuvos albume“ rašoma: „Klimas per visą savo darbo laiką nepriklausė nė vienai politinei partijai, tačiau jis labai simpatizavo socialdemokratinėi ideologijai, nes pastaroji liečia ne dvasinį, o socialinį ir ekonominį gyvenimą.“⁷

1918 m. Lietuvoje įtvirtinus Tarybų valdžią Klimas buvo tarp priešininkų, aktyviai kovojusių už jos nuvertimą. Jis vienas iš pirmųjų pasirašė 1918 m. vasario 16 d. nutarimą dėl taip vadinamos „nepriklausomos Lietuvos“ įkūrimo ir netrukus naujai sudarytos buržuazinės vyriausybės sudėti. Klimas užėmė užsienio reikalų viceministro postą ir jame dirbo iki 1923 m. Vėliau buvo buržuazinės Lietuvos pasiuntinys: 1923 – 1925 m. Italijoje, 1925 – 1940 m. Prancūzijoje. Iš agentūrinės ir tardomosios medžiagos yra žinoma, kad Klimas po Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje liko gyventi Prancūzijoje, kurioje 1943 m.

rugsėjo mėn. jį suėmė fašistiniai vokiečių okupantai ir įkalino kariniame Freno kalėjime netoli Paryžiaus. Po to jį išvežė į Vokietiją, kurioje buvo laikomas įvairiuose kalėjimuose. 1944 m. kovo 13 dieną P. Klimas buvo atvežtas į Lietuvos TSR, į Kauną ir pasodintas į kalėjimą, iš kurio vokiečiai jį išleido po penkių dienų.

Per apklausą P. Klimas teigė, jog vokiečiai jį buvo suėmę už tai, kad iš Prancūzijos jis pasiuntė laišką buvusiam Lietuvos pasiuntiniui Šveicarijoje Turauskui, kuriame vokiečių okupantų veiksmus Prancūzijoje nupiešė nepageidaujama spalva. Netrukus po to, kai vokiečiai suėmė Klimą, 1942 m. spalio 15 d. laikraščio „Į laisvę“ 20 numeryje pasirodė pranešimas apie minėtą suėmimą (Lietuvos nacionalistai laikraštį leido vokiečių okupuotoje Lietuvoje), buvo rašoma: „Suintas P. Klimas. Antroje rugsėjo pusėje Prancūzijos pietuose suintas buvęs Lietuvos ministras Paryžiuje P. Klimas. Fašistinė Italija, kuri kontroliuoja šią Prancūzijos sritį, Klimo nesuėmė. Tai padarė Vokietija, nors Klimas žymus veikėjas prieš bolševikus. Jo suėmimas

P. Klimo knygos viršelis. Vilnius, 1971 m.

Leidimas, išduotas P. Klimui išimtinė tvarka, kirsti Prancūzijos - Vokietijos - Lietuvos sienas. Vokietija, 1925 07 05. Iš LMAB RS

– pasitarimas, kuriame buvo nutarta įkurti centrą. Pastarasis, remdamasis Vakarų Europos valstybių ir Amerikos reakciniais sluoksniais, vadovautų kovai prieš Tarybų Sąjungą.“

Kaip teigia Klimas, buržuazinės Lietuvos užsienio reikalų ministerijos nurodymu, minėto centro vadovu buvo paskirtas Lozoraitis, o jo pavaduotojas P. Klimas. 1940 m. rugpjūčio mėn. Klimas remdamasis iš Romos – iš Lozoraičio – gautu nurodymu, specialia nota kreipėsi į Viši Vyriausybę, kad ji nepripažintų Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje.

Apie tai P. Klimas 1945 m. kalbėjo: „Po Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje, vykdydamas Lozoraičio iš Romos užduotį, 1940 m. rugpjūčio mėnesį aš nusiunčiau notą Viši Vyriausybei prašydamas nepripažinti Lietuvos įjungimo į Tarybų Sąjungos sudėtį, o vertinti tai kaip TSRS agresiją Lietuvos atžvilgiu.“

1940 m. pabaigoje įvyko naujas Lietuvos pasiuntinių pasitarimas (ši kartą pas Lozoraitį), kuriame buvo sudarytas „nacionalinis komitetas“, į kurį pateko ir Klimas. Šiuo klausimu P. Klimas 1940 m. lapkričio pabaigoje ar gruodžio pradžioje gavo kvietimą atvykti į pasitarimą Romoje. „Be manęs, - tardymo metu pasakė Klimas, - į šį pasitarimą atvyko: Lietuvos pasiuntinys Vatikane Girdvainis, pasiuntinio Šveicarijoje pavaduotojas Turauskas, pasiuntinys Vokietijoje Škirpa. Pasitarime buvo sudarytas nacionalinis komitetas kovai su Tarybų Sąjunga. Šio komiteto nariu buvo ir Klimas. Vėliau šis komitetas iširo ir buvo perorganizuotas į taip vadinamą „Lietuvos diplomatų kolegiją“, kuiai iki šiol vadovauja Lozoraitis ir kuri užsiima TSRS priešiška veikla.“

Tęsinys kitame numeryje

Šaltiniai:

4. LYA, F. 1771, Ap. 190, B. 11, L. 25-53
5. LYA, F. 17541, Ap. 1, B. 7, L. 91
6. LYA, F. 17541, Ap. 1, B. 7, L. 89-90
7. LYA, F. 1771, Ap. 190, B. 11, L. 55
8. LYA, F. 1771, Ap. 190, B. 11, L. 57
9. LYA, F. 1771, Ap. 190, B. 11, L. 56

Lietuvos vardo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose tūkstantmetis

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Atkelta iš 1 p.

Lietuvos vardo *Litva*, turinčio balsį *i*, kilusį iš baltų dvibalsio *ei* (vėlesnio *ie*). Taigi slavai tą vardą turėjo gauti tada, kai patys tebeturėjo dvibalsius arba bent kai vyko jų monoftongizacija, kurią linkstama nukelti net maždaug į IV amžių po Kristaus (!). Labai seną vardą rodo ir latvių vartojamas mūsų tautovardis *leitvis* ‘lietuvīs’ su išlaikytu senuoju dvibalsiu *ei*. Taigi jau labai senais laikais Lietuvos vardas turėjo būti plačiai vartojamas ir aplinkinių tautų žinomas. Tačiau į istorinius šaltinius jis pateko daug vėliau, mažiausiai po penkių šimtmečių.

Visa tai prieštarauja tvirtinimui, kad senovės lietuviai „gyvenę pelkėse“ ir dėl to vėlai buvę pakrikštyti. Pelkėse lindėjusi tauta negalėjo būti plačiai žinoma, juolab kad su slavais lietuvių etninis plotas, bent jau seniausiais laikais, nesiribojo, juos skyrė kitos baltų gentys. Slavai lietuvių nesiekė, bet apie juos puikiai žinojo! Vėlyvo Lietuvos krikšto priežastis buvo kita, o ne „tūnojimas pelkėse“. Jos reikia ieškoti Lietuvos geografinėje padėtyje. Iš Vakarų ir Rytų atslenkančios krikščionybės bangos susidūrė ties Lietuva. Ar Lietuva būtų priėmusi krikštą iš Vakarų, ar iš Rytų – vis tiek būtų buvusi paskutinė.

Rytų krikščionybės banga buvo labai intensyvi ir lietuvių gyvenimoje paliko gilius pėdsakus. Viduramžiais su krikščionyste ėjo pažanga: sklido materialinė ir dvasinė kultūra, žmonių švietimas. Viso to gamtmeldžiai lietuviai ir kitos baltų tautos neturėjo. Tas pat pasakytina apie kitų neseniai pakrikštytų Vidurio ir Rytų Europos tautų ankstesnį gyvenimą. Pažanga per krikščionybę sklido iš Vakarų (nuo Romos ir kitų svarbiųjų Vakarų kultūros centrų) ir Rytų (nuo Konstantinopolio, apskritai nuo Bizantijos imperijos), kur klestėjo mokslas, turėtos gausios ir turtingos bibliotekos, buvo išsilavinusių žmonių. Visa tai vyko tuo metu, kai Europoje kūrėsi klasikinės tautinės Prancūzijos, Anglijos, Ispanijos monarchijos. Lietuva nuo jų atsiliko dėl pavėluoto krikšto. Tai buvo svarbiausioji priežastis, kodėl Lietuvos valstybėje lietuvių kalbą ilgainiui užgožė kitų, anksčiau pakrikštytų, tautų kalbos. Ji išliko tik kaip prastuomenės bendravimo ir šeimos kalba.

Turint visa tai omenyje, naivūs atrodo dabartinių naujųjų pagonių siekiai grąžinti Lietuvą į pagonybę, lietuvių vėl padaryti gamtmeldžiais. Tuo einama prieš pasaulio istorijos vyksmą. Be to, norima atgaivinti tai, kas nebeatgaivinama. Juk per mažai žinome apie senąjį savo protėvių tikėjimą. Istorijos šaltinių duomenys iškreipti ir nepatikimi. Remiantis tautosaka ir mitologija galima atkurti tik etnografiją, bet ne religiją. Pagaliau pagonybė pagilintų Lietuvos tautinių grupių priešpriešą, ypač Vilniaus krašte. Lenkų ekstremistai vėl pritaikytų modelį *lenkas – katalikas, lietuvis – pagonis*, praeityje padariusį labai didelę žalą lietuvių tautai. Jau XIII amžiuje pagonybė buvo mūsų tautos atsilikimo rodiklis. O dabar norima vėl grįžti prie jos! Žinoma, kas kita visuomenės supažindinimas su senaisiais papročiais, tarp jų ir susijusiais su senuoju tikėjimu. Tų dalykų nereikia painioti.

Kaip minėta, Rytų krikščionybė davė mums seniausią bažnytinę terminiją. Vėliau

Lietuvoje įsitvirtinusi Vakarų krikščionybė tų terminų nebeatmetė, bet juos pasisavino. Iš istorijos šaltinių žinoma, kad tarp anksti pakrikštytų lietuvių buvo garsių žmonių. Minėtinas Nalšios kunigaikštis Daumantas, po karaliaus Mindaugo nužudymo pasitraukęs į Pskovą ir tapęs žymiausiu šios kunigaikštijos valdovu, net Rytų bažnyčios šventuoju. Jo bendraamžio Gerdenio (Girdenio?), viešpatavusio Nalšioje, sūnus Andrius tapo Tverės vyskupu. Iki XV a. vidurio net apie 50 lietuvių kunigaikščių buvo pakrikštyti pagal Rytų bažnyčios apeigas, dalis jų tapo vienuolynų kūrėjais ir vienuoliais. Net krikščionybės iš Vakarų įvedimo Lietuvoje iniciatoriai didieji kunigaikščiai Jogaila ir Vytautas prieš tai greičiausiai buvo pakrikštyti Rytų apeigomis.

Lietuvoje ilgą laiką (oficialiai iki 1697 m.) buvo vartojama su Rytų krikščionyste susijusi slaviškoji raštinių kalba, kilusi iš senosios bažnytinės slavų kalbos.

Iš Vakarų atslenkanti krikščionybės banga Lietuvą pasiekė mažų mažiausiai šimtmečiu vėliau negu Rytinė banga, taigi anksčiausiai XI amžiuje. Bet jai, o ne ankstesnei iš Rytų atslinkusiai bangai, buvo lemta galutinai įsitvirtinti Lietuvoje. Taip atsitiko dėl susiklosčiusios palankios situacijos. Juk Vakarų civilizacija kitų civilizacijų atžvilgiu tais laikais užėmė lyderės vietą. Rytams tada buvo sunkūs laikai. 1204 m. kryžininkai užėmė Konstantinopolį. Bizantija 1371 m. tapo Turkijos vasalu, vėliau visai žlugo. Sunaikintas tos civilizacijos centras. Didžiausia tos kultūros šalis – Kijevo Rusia – gyveno sunkius laikus. 1237 m. ją užpuolė totoriai bei mongolai ir netrukus užkariavo. Jos politinė padėtis tapo apverktina. Tai, matyt, ir buvo svarbiausia

Mindaugo karūnavimas. A. Varno paveikslas

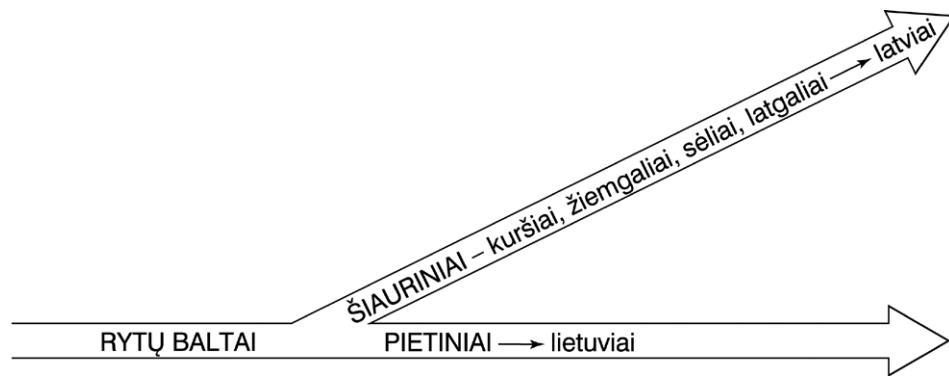
lietuvių orientacijos į Vakarų kultūrą priežastis nuo Mindaugo laikų.

Senosios Lietuvos valstybės vadovai buvo išmintingi ir nuovokūs politikai. Jie pasirinko Vakarų, o ne Rytų krikščionybę, nors pastaroji Lietuvoje buvo jau beįsigalinti. Tačiau mūsų valdovai nekovojo ir prieš Rytų krikščionybę, jos nepersekiojo. Siekė abi vis labiau tolstančias krikščionybės atmainas suderinti. Tuo tikslu sudarė Bažnyčios uniiją. Nepaisant vienybės priešų persekiojimo, unitai išliko iki šių dienų.

Su Vakarų krikščionybės bangos priartėjimu prie Lietuvos yra susijęs seniausias Lietuvos vardo paminėjimas istoriniuose šaltiniuose, kurio tūkstantmetį 2009 m. minime. Tas paminėjimas yra maždaug 30 metų ankstesnis už pirmąją žinią apie Lietuvą Rusios metraščiuose (1040 m.). Tai – lotyniškas įrašas Kvedlinburgo vienuolyno analuose (pametiniuose įvykių užrašymuose¹), kur skaitoma (pateikiamas lietuviškas vertimas):

1009 m. šventasis Brunonas, kuris vadinamas Bonifacijumi, arkivyskupas ir vienuolis, antraisiais savo atsitvertimo metais Rusios (gal Prūsijos?) ir Lietuvos (vns. kilm. *Lituae*) pasienyje pagonių trenktas į galvą su 18 saviškių vasario 23 d. nukeliavo į dangų.

Aprašomas įvykis – vienas iš nepavykusių Vakarų krikščionybės misionierių bandymų krikštyti baltų gentis. Čia minimas Lietuvos vardas turi slavišką formą *Litva* (lotyniškai anuomet buvo rašoma *Litua*, raidė *u* žymi priebalsį *v*), lotyniška vienaskaitos kilmininko forma parašyta *Lituae*. Taigi rašytoją šis vardas bus pasiekęs iš slavų, kuriems Lietuva, kaip matėme, iau seniai buvo gerai žinoma.

Dėl šv. Brunono žūties tuo pačiu ir seniausiu Lietuvos vardo paminėjimu istoriniuose šaltiniuose įvardijami šių dviejų to krašto, kuriame žuvo šv. Brunonas, kilmingų žmonių vardai: kunigaikštis *Netimeras* (šaltiniuose rašoma *Nethimer*) ir jo brolis *Zebedenas* (rašoma *Zebeden, Zebedem*). Kas jie buvo: vakarų baltai (prūsai, jotvingiai) ar rytų baltai (lietuviai)? Dėl jų tautybės (kilmės) ginčijamasi. Tradicinė nuomonė – aprašomi įvykiai buvę prūsų (jotvingių) pasienyje su Lietuva. Dabar plinta naujas požiūris – tai atsitikę Lietuvoje.

Norint išsiaiškinti, kas buvo tie *Netimeras* ir *Zebedenas* – lietuviai ar nelietuviai – reikia atlikti jų vardų lingvistinę analizę.

Vardas *Netimeras*, be abejojimo, yra dvikamienis asmenvardis, sudėtas iš dėmenų *Neti-* ir *-meras*. Dėmens *Net(i)-* lietuvių antroponimijoje nerasta. Nėra ir *Noti-, Nerti-...* ar panašių dėmenų (bandoma įvairiai perskaityti). Tačiau šis asmenvardis artimas prūsų vardynui. Gali būti iš **Nauti-mer*, plg. pr. *Nawte-mer*

šio asmenvardžio dėmuo *Minas*: *Minius, Miniūnas, Mineikis...* (31 asmenvardis). Taigi Gedimino vardo lietuviškumas (jeigu juo abejotume) lengvai įrodomas. Tačiau vardo *Zebedenas*, kaip ir *Netimeras*, jokių „liekanų“ lietuvių antroponimijoje nėra. Neigiamai reikia vertinti ir Savukyno pateiktus, kaip įrodymą, aiškiai pritemptus vardyno duomenis. Tokiu metodu dirbant galima įrodyti viską, ką tik panorėsi. Bandymas asmenvardį *Zebedenas* sieti su *Živinbutu* taip pat labai jau dirbtinis.

Šv. Brunono žūties vieta šaltiniuose nurodoma prie *Alstros* upės. Jotvingių, lietuvių ir rytinių slavų žemių sandūros srityje iš tikrųjų buvo upelė *Aitra* (suslavinta *Jatra* – Molčadės dešinysis intakas), kurią galima būtų tapatinti su *Alstra* (šaltinyje iškraipyta) ir kuri yra netolimose nuo Lietuvos jotvingių žemėse.

Visi šie duomenys rodo šv. Brunoną žuvus jotvingių, artimų prūsams, žemėje netoli Lietuvos. Beje, iki šiol tai prisimenama žmonių tradicijoje. Mozūrų krašte (buv. jotvingių žemėje, dab. Lenkija) prie Negocino ežero, vadinto Šventaičiu, ant kalno maždaug prieš šimtmetį buvo pastatytas atminimo kryžius neva šv. Brunono žūties vietoje. Netolimame Gižycko (anksčiau vadinto *Lötzen*) mieste esama bažnyčios, pavadintos šventojo vardu. Prisimintina, kad šv. Brunono žūties vieta Kvedlinburgo analuose nurodoma prie Lietuvos (*Lituae*) ir Rusios (rašoma *Ruscia*) sienos. Taigi ne Lietuvoje! Beje, parašymas *Ruscia* gali būti netikslus vietoj *Pruscia* ‘Prūsija’, nes lietuviai iš seno gyveno kitų baltų genčių apsuptyje, su Rusios žemėmis tik vėliau pradėjo siektis.

Taigi arkivyskupas Brunonas greičiausiai krikštijo tiesioginėje Lietuvos kaimynystėje buvusią jotvingių gentį, valdomą *Netimero*. Kaip žinoma, jotvingiai buvo artimi prūsams vakarų baltai, suskilę į atskirų kunigaikštukų („karalių“) valdomas sritis ir bendros valstybės nesudarę. Į vieną iš tokių sričių lietuvių etninių žemių kaimynystėje ir nutaikė šv. Brunono misiją. Ji terodo krikščionybės iš Vakarų priartėjimą prie pat Lietuvos. Vadinti tą misiją pirmuoju Lietuvos krikštu (ir taip daroma) yra tiesiog netikslu. Beje, tokią nuomonę sunku suderinti su istorijos šaltiniais, tvirtinančiais, kad tada buvo krikštijami prūsai. Lietuvius su Brunono misija sieja tai, kad tada krikštijamas kraštas po maždaug pusantro šimtmečio jau priklausė Lietuvai.

Šiaip ar taip visa tai tebėra ginčų objektas, o kol tebesiginčijama, nereikėtų rašytojui istoriniame romane (girdėta apie du tokius) *Netimerą* besąlygiškai traktuoti kaip Lietuvos valdovą. Pataritina formuluoti apdairiau, kad būtų išvengta galimos neteisybės. Kūrėjas, žinoma, turi teisę nutolti nuo tikrovės, betgi čia liečiama Lietuvos istorija!

Lietuvos krikšto pradžią reikia nukelti tolyn bent dviem šimtmečiais nuo *Netimero* epochos – į karaliaus Mindaugo laikus, kai įvyko pirmasis Lietuvos krikštas, be galo svarbus įvykis, istorikų iki šiol nepakankamai įvertintas. Tai daryti trukdo šmeižtas ir dezinformacijos kampanija prieš Mindaugą, pradėta Lietuvos priešų dar Mindaugo laikais ir iki šiol tebevykdoma.

¹Stebina Mariaus Ivaškevičiaus duotas tų analų vertinimas: *Šiaurės Atėnuose* (2002 12 07) Ivaškevičius rašo: *Pirmą kartą pasauliui Lietuva prisistatė kriminalinėse Europos metraščių skiltyse (šių tradicijų tebesilaikoma)*. Vadinti Kvedlinburgo analus kriminaliniu metraščiu yra tiesiog nepadoru. Bet Ivaškevičius prie tokių dalykų buvo pripratęs.

²G. Iešmantas. Kur ieškoti *Netimero* žemės?

Lietuvos aidas, 2003 07 17.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai – 600 metų

KLEMENSAS MALIUKEVIČIUS –

Trakų dekanas, kunigas, kanauninkas ir visuomenininkas

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Danos Buinickaitės nuotr.

*Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.**Tęsinys. Pradžia Nr. 21 2008*

Lietuvių visuomenė, virš 200 įvairių organizacijų narių, dr. J. Basanavičiui pirmininkaujant ir keliems lenkų policininkams stebint, 1925 m. kovo 29 d. šv. Mikalojaus salėje rinko VII-ąjį Laikinąjį Vilniaus lietuvių komitetą. Išrinkti: vilniečiai – kun. K. Čibiras, visuomenės veikėjas Povilas Karazija, kun. V. Zajančkauskas, J. Šlapelis, D. Alseika, kun. P. Bieliauskas, laikraštininkas Kazys Veleckas, iš provincijos – B. Čepulionis, K. Gaigalas, K. Maliukevičius, kun. Aleksandras Mikaila iš Kaltanėnų, A. Rymas, mokytoja Petronėlė Šičkaitė ir Švenčionėlių kun. K. Trūkanas. Naujojo komiteto prezidiumą sudarė: pirmininkas – D. Alseika, vicepirmininkas – K. Čibiras, išdininkas – V. Zajančkauskas, sekretorius – K. Veleckas (*B. Šėmis-M. Biržiška, minėtas veikalas*).

Toje pačioje šv. Mikalojaus salėje 1926 m. kovo 21 d. rinktas VIII-asis Laikinasis Vilniaus lietuvių komitetas. Susirinkimui pirmininkavo Juozas Kairiūkštis. Po D. Alseikos pranešimo pareikštas protestas lenkų valdžiai dėl lietuviškų mokyklų uždarinėjimo Vilniaus krašte. Komiteto nariais palikti visi jame buvę vilniečiai; iš provincijos atstovų nebeliko B. Čepulionio, K. Gaigalo ir K. Trūkano, užtat išrinktas naujas komiteto narys R. Bagdonas (*B. Šėmis-M. Biržiška, minėtas veikalas*).

IX-ojo Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto narius 1927 m. sausio 16 d. K. Maliukevičius nebuvo išrinktas.

Danieliaus Alseikos, Juozo Kairiūkščio ir Kazimiero Velecko iniciatyva dar 1924 metais bandyta įkurti ekonominę organizaciją, kuri suvienytų lenkų okupuotos Rytų Lietuvos – Vilniaus krašto lietuvių žemdirbius. Reikėjo ilgai rūpintis, kol buvo gautas Varšuvos sutikimas. Papaliau buvęs Vilniaus lietuvių mokytojų seminarijos direktorius J. Kairiūkštis 1926 m. lapkričio 23 ir 24 d. šv. Mikalojaus salėje sukvietė lietuvių ūkininkų suvažiavimą ūkių tvarkymo ir ekonomijos reikalais. Iš provincijos dalyvavo apie 140 ūkininkų. Suvažiavimui pirmininkavo ūkininkas Kazys Gaigalas, vicepirmininkai – Stasys Špokas ir Kazys Lesauskas, raštininkai (sekretoriai) – Antanas Biekša ir Rapolas Mackevičius. Agronomas Petras Kurilavičius skaitė pranešimą apie ūkio ratelių ir ūkininkų sąjungos reikšmę; nutarta steigti lietuvių žemės ūkio draugiją. P. Kurilavičius dar kalbėjo apie kooperatyvus ir amatus; nutarta steigti specialias mokyklas ūkio, kooperacijos ir amatų instruktoriams ruošti. Povilas Karazija pranešė apie savitarpio kredito bendrovės steigimą; nutarta Vilniuje steigti lietuvių liaudies banką su skyriais provincijose. Suvažiavimas taip pat nutarė reikalauti iš valdžios teisingai vykdyti žemės reformą, sumažinti mokesčius ir t. t. Kaip matome, užmojai gan dideli. Naujoji organizacija pasivadino Lietuvių ūkio draugija. Išrinkta vykdomoji komisija, pareigomis pasiskirsčiusi taip: pirmininkas – S. Špokas, vicepirmininkai – K. Gaigalas ir agronomas Motiejus Stankevičius, sekretorius – Stasys Matjošaitis, reikalų vedėjas – P. Kurilavičius, išdininkas – kun. Klemensas Maliukevičius, komisijos nariai – Palūšės klebonas Pranas

Prunskis ir ūkininkas A. Biekša, kandidatai į komisiją – ūkininkai K. Lesauskas, Kazys Mielkus ir Jonas Mikelevičius. Komisija turėjo suredaguoti draugijos statutą ir jį įregistruoti (*B. Šėmis-M. Biržiška, minėtas veikalas; B. Makauskas. Vilnijos lietuviai 1920-1939 metais. V., 1991*).

Kitas Lietuvių ūkio draugijos suvažiavimas Vilniaus šv. Mikalojaus salėje vyko 1928 m. vasario 6 d. Jame taipogi dalyvavo apie pusantro šimto įgaliotinių. Organizacinės komisijos vardu pranešimą padarė jos pirmininkas S. Špokas. Išklausa agronomo M. Stankevičiaus paskaita apie ūkio draugijos reikalingumą ir naudą. Suvažiavime vaizdingai kalbėjo Trakų kunigas kanauninkas K. Maliukevičius. Dar kalbėjo R. Skrebutėnas, Misiūnas, kun. P. Prunskis, S. Matjošaitis, Jasiūnas. Į draugijos valdybą išrinkti: M. Stankevičius (agronomas, laikraščio „Dirva“ redaktorius) – pirmininkas, S. Špokas – vicepirmininkas, Antanas Krutulyš – sekretorius, K. Veleckas – kasininkas; valdybos nariai – K. Maliukevičius, K. Gaigalas, Kumpa; kandidatai į valdybą – Pranas Žukauskas, Ignas Budzeika, Justinas Povilėnas. Revizijos komisija: kun. P. Bieliauskas, Vladas Narbutas, Vincas Budrevičius, kandidatas į rev. komisiją – Burokas. Vėliau K. Maliukevičius buvo Lietuvių ūkio draugijos garbės narys.

K. Maliukevičius 1924 m. rugsėjo 24 d. pranešė kurijai, jog Senuosiuose Trakuose rugsėjo 23 d. įvyko gaisras: sudegė daugelis parapijos statinių, liko tik bažnyčia ir klebonija. Gaisro priežastis – neatsargus darbininkų elgesys su ugnimi kuliant javus. Sudegę pastatai vertinti 10 tūkst. zlotų (*LVIA 694-5-4429*).

1926 m. rugsėjo 8 d. K. Maliukevičius dalyvavo Romualdo Jalbžikovskio įžengimo į Vilniaus arkivyskupo sostą iškilmėse. Atvažiavusį vyskupą pasitikė geležinkelio stotyje, iškilmų dalyviai ėjo į Aušros vartus. Išklausa kun. infulato Blaževičiaus laikomų mišių. Po jų eiseną patraukė į katedrą baziliką. Apie vakare rengtą balių išsiuntinėta 1250 pranešimų. Dekanus į balių kurija, be abejo, pakvietė. Pasauliečiams ponams frakai nebuvo privalomi, tačiau damų prašyta ateiti apsirengusių be didesnių iškirpčių... (*LVIA 694-3-6277*). Vėliau, 1927 m. pradžioje, vyskupavimo pradžios proga R. Jalbžikovskis visiems arkivyskupijos dvasininkams išsiuntinėjo raštus su savo apaštališkuoju palaiminiu. K. Maliukevičiui adresuotas toksai raštas datuotas 1927 01 27.

Varpų paieška ir susigražinimas

Kai kurių naujų žinių apie K. Maliukevičiaus veiklą paskelbta 2008 metais Kaišiadoryse išleistoje Gintauto Žalėno knygoje „Kaišiadorių vyskupijos bažnyčių varpai“.

Autorius rašo: „Pirmojo pasaulinio karo metais Lietuvos varpus ištiko tik su genocidu sulygintinas likimas. Šio karo metu Vokietijos kariuomenei itin trūko spalvotųjų metalų šaudmenų gamybai. [...] Karo tikslams buvo panaudojami net variniai stogai bei bronziniai bažnyčių varpai. Vokiečiams užimant vis naujas teritorijas, Rusijos karinė vadovybė, nenorėdama jiems palikti strateginėms žaliavoms tinkamų varpų, stengėsi juos evakuoti iš artimų karo veiksams teritorijų“. Buvo išvežami net iš geležies lieti varpai ir visai nedideli – svėrę vos 5-10 kg.

1920 metų taikos sutartis tarp Rusijos ir Lietuvos iš dalies numatė galimybę išvežtus varpus susigražinti. Tačiau dalį Lietuvos bažnyčių varpų pasisavino Lenkija. Su Lietuvai skirtais varpais 1924 metais suformuotas traukinio sąstatas iš Maskvos kažkodėl buvo nukreiptas ne į Kauną, bet į Varšuvą. Trakų dekanas K. Maliukevičius 1925 m. sausio mėn. išpirko ir parvežė iš Varšuvos Nepriklausomos Lietuvos

pusėje pasilikusioms bažnyčioms priklausiusius ne tik Trakų dekanato, bet ir Merkinės dekanato varpus ir per Kazokiškų kleboną S. Smolinskį apie tai informavo tų bažnyčių klebonus. Į Vilniaus kraštą atgabenta ne mažiau kaip 13 Lietuvos Respublikos teritorijoje buvusių bažnyčių varpų. Tačiau lenkų administracija neleido varpų pervežti į Lietuvą. Pritarimo tam nedavė Vilniaus vyskupas sufraganas K. Michalkevičius, pareikalavęs iš Lietuvos grąžinti tariamai pasisavintus Vilniaus katedros varpus. Visai tikėtina, kad tarp parvežtų varpų buvo ir lenkų pusėje likusios Vilniaus vyskupijos dalies bažnyčių varpų.

G. Žalėnas daro prielaidą, kad 1925 m. pradžioje K. Maliukevičius išpirko greičiausiai ne visus iš Rusijos į Varšuvą parvežtus Trakų ir Merkinės dekanatų bažnyčių varpus. Pavyzdžiui, į Rusiją buvo išvežti 5 Semeliškių bažnyčios varpai: trys nedideli mažaverčiai ir du didesni, pagaminti 1798 ir 1889 metais. Pirmojo pasaulinio karo metais jie saugoti Maskvos Kremliaus arsenale ir galbūt kartu pargabenti į Lenkiją; K. Maliukevičius išpirko tik vieną didesnįjį varpą. Tą varpą 1732 m. nuliejo Vilniuje dirbęs vokiečių kilmės liejikas Karolis Gotlybas Šparas (Karl Gotlieb Sparr). Marijona Stabinaitė varpą paaukojo Semeliškių bažnyčiai. Varpas 1882 m. perlietas nežinomoje Lenkijos liejykloje, o 1889 m. F. Bankausko atnaujintas už mirusius tėvus ir kitus giminačius. Dabar šis varpas saugomas Senujų Trakų bažnyčioje.

K. Maliukevičius taip pat išpirko 1899 m. liedintą Alytaus Šv. Liudviko bažnyčiai priklausančią varpą, saugotą Maskvoje, Chodynose lauke buvusiuose kariuomenės sandėliuose.

Nebuvo sėkmingas Kaišiadorių vyskupo J. Kuktos 1927 m. vasario 25 d. kreipimasis grąžinti varpus į Vilniaus arkivyskupijos vadovybę per Apaštališkojo Sosto nuncijus Lietuvoje ir Lenkijoje. (G. Žalėnas rašo, kad J. Kukta kreipėsi į K. Michalkevičiūtę, „tuomet jau tapusį Vilniaus arkivyskupu metropolitu“. Tačiau autorius smarkiai klysta: Michalkevičius arkivyskupu niekada netapo, buvo sufraganas iki pat mirties 1940 m. Vilniaus arkivyskupu metropolitu 1926 m. birželio mėn. paskirtas R. Jalbžikovskis.) Nepavyko atgauti Kaišiadorių vyskupijos varpų ir vėliau. Jie tebėra įvairiose Varėnos, Trakų ir Švenčionių rajonų bažnyčiose. Kai kurių varpų likimas nežinomas.

Du Birštono bažnyčios varpai 1925 m. birželį buvo atvežti į Trakus, bet dar neišpirkti. Vėlesnis jų likimas nėra žinomas. Galbūt jie buvo palikti Trakų bažnyčioje, o 1938 m. panaudoti liedinant naujus šios bažnyčios varpus, kuriuos Antrojo pasaulinio karo metais rekvizavo okupacinė vokiečių valdžia (*G. Žalėnas, minėtas veikalas, p. 58*).

Vilniaus labdarybės draugijos amatų dirbtuvės 1927 m. birželio 3 d. surengė daugiau kaip 80 žmonių, mokinių ir mokytojų, ekskursiją į Trakus. Grupei vadovavo Vilniaus lietuvių labdarybės draugijos pirmininkas kun. P. Bieliauskas. Su Trakų istorinėmis vietomis atvykęlius supažindino dekanas K. Maliukevičius. Surengtos deklamacijos, sugiedotas Lietuvos himnas (*B. Šėmis, minėtas veikalas*).

Trakų mokyklų prefektas Aleksandras Syčevskis 1926 m. pasiskundė kurijai, kad neturi Trakuose kur gyventi. Kurijos kancleris Chaleckis rugsėjo 24 d. parašė K. Maliukevičiui, kad „J.(o) E.(kscelencija) vyskupas griežtai įsakė duoti kun. prefektui butą. Bent vieną kambarį“. Rašte kažkieno ranka prirašyta: „Galbūt pavyks padėti išnuomoti šokių toki butą. Kun. Syčevskis, kaip matyti, nėra apsuksus“ (*LVIA 694-5-4427*). Kun. Petrą Veličką 1926 metais buvo numatyta iš Trakų perkelti į Lydą (rugsėjo 17 d. vyskupijos raštas). Tačiau

Klemenso Maliukevičiaus nuotrauka iš užsienio paso, išduoto Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1920 m.

rugsėjo 21 d. perkėlimas atšauktas ir kunigas pasiliko Trakuose.

Prefektas kun. A. Syčevskis 1927 m. rugsėjo 22 d. kreipėsi į vyskupijos kuriją prašydamas, kad ši leistų kiekvieno mėnesio pirmąjį penktadienį pusę septynių ryto Trakų parapijos bažnyčioje atlaikyti mišias su Švč. Sakramento išstatymu kelių religinių organizacijų nariams – prefektui patikėtose mokyklose besimokantiems moksleiviams; tos mokymo įstaigos – tai Trakų mokytojų seminarija ir pradinė mokykla. Kurija tuo reikalu rugsėjo 25 d. parašė klebonui K. Maliukevičiui. Pastarasis, spalio 3 d. atsakydamas, „turiu garbės maloniai pranešti, kad pritariu kun. prefekto A. Syčevskio prašymui“, savo ruožtu paprašė Jo Ekscelencijos leisti laikyti mišias su Švč. Sakramento išstatymu kiekvieno mėnesio pirmąjį sekmadienį. Vilniaus vyskupas sufraganas K. Michalkevičius prašymą patenkino (*1927 10 11 raštas, LVIA 694-5-4426*).

Trakų bažnyčios žemė ir statiniai

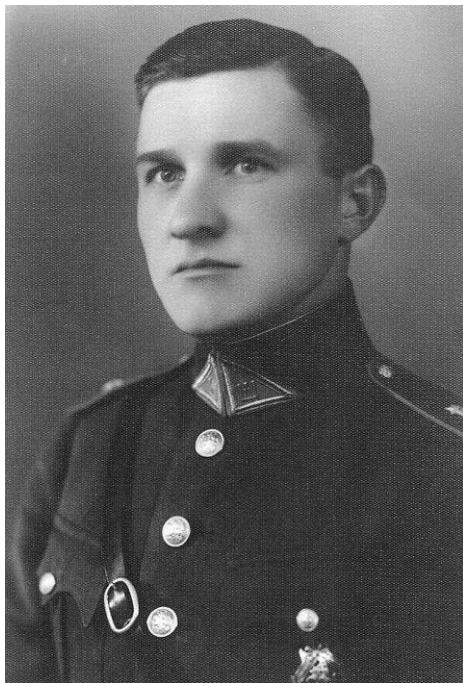
Kurija iš klebonų ir dekanų reikalavo žinių apie anksčiau bažnyčių turėtus, bet paskui iš jų atimtus pastatus. Atsakymams buvo parengta speciali anketa. K. Maliukevičius savo atsakymą kurijai išsiuntė 1927 m. sausio 19 d. Vienas iš tokių pastatų buvo mūrinė koplyčia Trakuose, 20 metrų ilgio ir 10 metrų pločio, perdaryta į teatro salę. Miesto parke stovėjusi koplyčia kadaise priklausė dominikonų vienuolynui ir buvo jų statyta. Koplyčią iš bažnyčios rusų valdžia atėmė 1864 metais. Išlikę įsakai apie statinio atėmimą. Lenkų valdymo laikais koplyčia atiduota 22 KOP batalionui (KOP = Korpus Ochrony Pogrnicza, Pasienio apsaugos korpusas). Kiti atimti statiniai – tai du geri mediniai namai Trakuose, 18 m x 10 m ir 28 m x 15 m dydžio, tuomet stovėję prie miesto parko, o anksčiau buvę vienuolyno aikštėje. Kalbamu metu didesniajame name buvo pašto įstaiga, mažesniajame – moterų mokytojų seminarijos internatas. Tie pastatai kadaise irgi priklausė dominikonams ir atimti 1864 m. Bažnyčiai jie praverstų: juose būtų galima įrengti liaudies namus, kurių nebuvo parapijoje, ir vargšų prieglaudą (*LVIA 694-5-4435*).

1927 m. spalio 4 d. kurija paprašė žinių apie dekanato dvasininkų luomui anksčiau priklausiusias žemes; atsakymą su savo lydraščiu K. Maliukevičius išsiuntė spalio 18 d. (*LVIA 694-5-4436*).

Lietuvos kariuomenės istorija

Šimtamečiui Lietuvos karininkui dimisijos majorui A. Bernadišiui – krašto apsaugos vadovybės dovana

Ieva MATONIENĖ, Vilnius

Augustas Bernadišius

Sausio 16 d. 100 metų jubiliejų šventė 1909 m. gimęs nepriklausomos Lietuvos karininkas dimisijos majoras **Augustas Bernadišius**. Vilniaus karininkų ramovėje vykusiame minėjime jubilatą pasveikino krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, kariuomenės vado vardu buvo įteikta dovana – suvenyrinis durklas.

Jubilatą taip pat pasveikino Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro, Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio genocido artimųjų sąjungos, 1941 m. birželio 22–28 dienų sukilėlių sąjungos, Atsargos karininkų sąjungos, kitų visuomeninių organizacijų atstovai. Renginyje dalyvavo ir dim. mjr. A. Bernadišiaus šeimos nariai.

Dim. mjr. A. Bernadišius 1939 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu (vienintelis leitenantas tuometinėje Lietuvos kariuomenėje, gavęs tokio laipsnio apdovanojimą), 2004 m. – krašto apsaugos sistemos lygmens medaliu civiliams „Už nuopelnus“.

Šiandien šimtamečio dim. mjr. A. Bernadišiaus patirtis ir pasakojamų prisiminimų versmė svarbi ne tik todėl, kad liudija vadovėliuose aprašytus istorijos faktus. A. Bernadišiaus istorijos apie smetoniškos Lietuvos karininkų gyvenimą, laisvalaikį, pomėgius, karininkijos garbės kodeksą, Tėvynės gynėjo identiteto suvokimą liudija „gyvąją“ to laikmečio karinės bendruomenės istoriją. Žinodami, kokie buvome praeityje, galime „pasimatuoti“, kokie tapome šiandien. Ilgaamžio mjr. A. Bernadišiaus biografija – tarsi Lietuvos valstybės gyvenimo įvykių chronologijos skerspjūvis, pateiktas per asmeninius išgyvenimus.

Jubilatas pasidalijo prisiminimais apie Lietuvos kariuomenės (ir savo, kaip neatskiriamos jos dalies) vaidmenį dramatiškuose Lietuvos istorijos verpetuose.

Smetonos karo mokykla, tarnyba Karaliaus Mindaugo pulke: „Į mus buvo investuojama įvairiomis prasmėmis“

Augustas Bernadišius gimė 1909 m. sausio 16 d. Panevėžio apskrityje,

Augustas Bernadišius su Lietuvos karininkais

Troškūnų valsčiuje, Pasausių kaime, vidutinių valstiečių šeimoje. 1930 m. baigė Panevėžio valstybinę gimnaziją, 1932 m. – pirmojo Lietuvos Prezidento A. Smetonos karo mokyklos XVI laidą. Pirmąją tarnybos vietą A. Bernadišius pasirinko Panevėžį. Čia buvo paskirtas tarnauti būrio vadu į Lietuvos kunigaikščio Mindaugo ketvirtąjį pėstininkų pulką, vėliau tapo to paties pulko automatinių pabūklų „Oerlikon“ atskiros būrio vadu, o nuo 1935 m. tarnavo sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos vadu.

„Laisvu nuo tarnybos metu karininkai nepraleisdavo progos lankytis teatre. Tuomet į Panevėžį atveždavo spektaklių iš Kauno ir Šiaulių, arba į gastroles atvykdavo pavieniai operos ir baletu meistras. Neretai specialiai karininkams būdavo organizuojamos specialios kultūrinės – politologinės paskaitos, kurias skaitydavo visuomenės šviestuliai ir to meto viešosios nuomonės formuotojai: pavyzdžiui, rašytojas Vincas Krėvė-Mickevičius ar poetas Liudas Sirijos Gira. Jie diskutuodavo su mumis įvairiausiomis temomis: nuo tautinio identiteto klausimų iki istorijos, nuo tarptautinės politikos prognozių iki aktualių kultūros naujienų. Taigi neišvažiuodami iš Panevėžio jautėmės neatskirti nuo visuomeninio gyvenimo epicentro, nebuvo jokio kompleksų, jog esame nublokšti į kultūrinį užribį, jog iš mūsų Tėvynei tereikia tik karybos išmanymo. Į karininkų gyvenimą valstybė „investuodavo“ ir kultūrine, edukacine prasme. Gal dėl to, tuomet karininkai buvo priskiriami prie visuomenės elito...“

Taip pat kiekvienas tarnaujantis Karaliaus Mindaugo pulke buvo skatinamas save tobulinti ir išbandyti atskirose sporto šakose: kas sportiniame šaudyme, kas slidinėjame, ar čiuožinėjime, kas bėgime, kas krepšinyje. Pastarąjį kariai labai azartiniai lošdavo“, – prisiminimais dalijasi dim. mjr. A. Bernadišius.

Tuo metu dar leitenantas A. Bernadišius save realizavo sportiniame šaudyme: „Labai norėjau kur nors būti pats pirmas“. Sportinio šaudymo pirmenybėse yra pasiekęs ypač gerų rezultatų: 1936 ir 1938 m. Lietuvos sportinio šaudymo pirmenybėse iš šautuvų laimėjo pirmąsias vietas ir prizus, o 1938 m. Lietuvos kariuomenės sportinio šaudymo varžybose, kurios vyko kaip sudėtinė pasaulio lietuvių olimpiados dalis, užėmė pirmąją vietą. Už laimėjimus šioje sporto šakoje A. Bernadišius iki šiol saugo tuometinio kariuomenės vado generolo S. Raštikio padėką. „Dar mokydamsis A. Smetonos karo mokykloje pertraukų tarp paskaitų metu pratindavausi kuo ilgiau šautuvą vienoje rankoje laikyti ir išlaikyti. Kai šautuvas man jau pasidarė „labai lengvas ir artimas“, perskaičiau visą tuometinę literatūrą apie šį sportą. Išmokau prieš spausdamas šautuvo nuleistuką sulaikyti kvėpavimą, suvaldyti širdies ritmą. Tai buvo ilgas darbas su savimi. Tiek pamėgau šaudymą, kad, pamenu, vos pavalgęs pusryčius, susitvarkęs lovą tuoj imdavau šautuvą ir kur nors pasirinkęs taikinį pro langą taikydavau: dirbdavau su savimi – kaip pasiekti absoliučią ramybės būseną, kol paspaudi ir...įvyksta šūvis. Kai pradėjo sektis, atėjo ir pergalės – buvo neapsakomai išdidu: kai tik vykdavo varžybos – pirmieji prizai buvo mano“.

Žygiai į Vilnių: „Atvykome tarsi į savo Jeruzalę. Karininkai naktį ėjo sargybą prie savo miegančių karių“

1939 m. spalio mėn. ir vėliau, 1941 m. birželį, lt. A. Bernadišius dalyvavo žygiuose į Vilnių. 1939 m. spalio 27 dieną 9 valandą ryto Lietuvos kariuomenės Vilniaus rinktinė, vadovaujama generolo Vitkausko, pradėjo žygį iš įvairių pasienio vietų į Vilnių. „Kai 1939 m. pradėjo judėti link Vilniaus išsilaipinome

Švenčionėliuose, staiga visi supratome, kad jau esame Vilniaus krašte. Lyg kokioje Jeruzalėje atsidūrėme. Visi labai susijaudino, ypač karininkai. Džiaugėmės, kad ši žemė ir vėl mūsų. Pamenu, pribėgę prie mūsų vietiniai gyventojai – daugiausia lenkai – sveikino, dovanojo gėles, siūlė nakvynę. Taip buvo dėl to, kad žmonės buvo pavargę nuo netvarkos, bado ir plėšikavimų. Jiems Lietuvos kariuomenė buvo tvarkos ir saugumo garantas. Idant padėtumėm gyventojams, savo dalinį padalinome į dvi dalis: vieni liko nakvoti kur atvykę, kiti nuvažiavome į Švenčionis. Karininkai apnakvindinome buvusiose raitelių eskadronų kareivinėse. O Švenčionių seniūnas mums, šešioms karininkams, pasiūlė savo namus. Ant šieno suklojo patalus. Deja, mes nenorėjome palikti savo karių be priežiūros ir apsaugos. Kol jie miegojo, mes, karininkai, baimindamiesi plėšikautojų ir netvarkos kurstytojų, pasikeisdami po tris, ėjome sargybą, kad mūsų kariams nieko nenutiktų“.

Vilniaus legendos. Karininkų brolybė

„Kai įžengėme į Vilnių... nusiminėme. Išvaizdavo, kad išsvajotasis miestas bus gražesnis. Tačiau sostinė mus pasitiko apšnerkšta, nevalyta, čia niekas nekalbėjo lietuviškai. Pajutau, kad nevalingai lyginu sostinę su Kaunu, jos Laisvės alėja, šios gatvės blizgesiu, šurmuliu, aura. Suprantu, kad Vilniuje tik ką praūžusios negandos paliko savo pėdsakus, tačiau pirmasis išpūdis sostinėje buvo nykuma.“

Mūsų batalionas Vilniuje išsikūrė Kosciuškos gatvės kareivinėse. Pamenu, po pusryčių ėjau Kosciuškos gatvę patikrinti, kaip mano kulkosvaidininkai prižiūri arklius. Pusiaukelėje mane sustabdė aukštas, inteligentiškos išvaizdos pusamžis vyriškis.

Tėsinys kitame numeryje

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Verta pamąstyti ir padaryti reikiamas išvadas

Baigėsi šv. Kalėdų oktava / aštuondienis/. Prasidėjo nauji 2009 civiliniai metai. Kasmet visos tautinės ir religinės šventės praeina tam tikrame gamtos ir istorijos fone. Ir šių metų šventės – ne išimtis. Pabandykime pasiaiškinti ir išgyvenimus susumuoti.

Ačiū Dievui, turime taiką. Tai viena iš didžiausių žmogaus ir tautų vertybių. Galime laisvai kalbėti, kurti ir kovoti už naują rytą. Deja, šiais dvasiniais turtais negali pasigirti ir pasidžiaugti Čėčėnija, Gruzija ir daugelis kitų pasaulio valstybių.

Lietuva laisvės kovose neteko apie milijoną savo gyventojų! Ar tinkamai padėkojom Dievui už šią brangią dovaną? Ar atlikome savo pareigas Dievui ir Tėvynei?

Kas darosi Palestinoje. Arabų teroristai iš Gazos sektoriaus apšaudė Izraelį. Teroristai įsimašo tarp civilių, gyventojų ir tikisi, kad žydai nebombarduos civilių. Žydai į arabų raketas atsako bombardavimais. Ir radijo stotys skelbia, kad nuo Izraelio bombų žuvo daugiau kaip 400 žmonių. Netolimame Betliejuje maldininkai gieda „Garbė Dievui aukštybėse“, o sužeistieji miršta nuo skausmo ir žaizdų. Šiuo atveju pasaulio viešojo nuomonė kaltina žydus, bet ne teroristus! O moralinės normos vienodos visiems žmonėms ir tautoms.

Lietuvoje iki šiol nebuvo šalčių. Žmonėms lengviau išspręsti šildymo problemas. Buvusios kolaborantų vyriausybės pardavė svetimiesiems ką tik galėjo ir suspėjo. Ir mes vėl atsidadūrėme rusų kišenėje, priklausomi nuo senų, istorinių priešų. Ir vėl kaltinama ne tuos politinius spekuliantus, bet Andriaus Kubiliaus Vyriausybę. Ne visi darbai šios Vyriausybės mums patinka, bet tik ši Vyriausybė gali išgelbėti Lietuvą. Kitos jėgos nėra. Todėl melskimės ir padėkime.

Per šventes atrodo, kad Lietuvos bažnyčių lankytojai jaunėja...

Sėkmingai praėjo Šiluvoje Švč. M. Marijos Apsireiškimo 400 metų jubiliejus. Buvo išleistas Švč. M. Marijos Šiluvos paveikslo pašto ženklas 1,55 Lt vertės. Savo laiku buvau prašęs pašto viršininkų išleisti svarbiausių partizanų vadų atvaizdus ant pašto ženklų. Deja, Lietuvos nedraugai gerai įsitaisę Lietuvos pašte nieko nepadarė. Pašto ženklai iš Lietuvos eina per visą pasaulį ir kalba apie savo tėvynę. Kiek Lietuvos ženklai galėtų pasaulio žmonėms papasakoti apie bolševikų naikintą, bet nenugalėtą Lietuvą. Lietuva sportininkams skiria milijonus litų, betgi dauguma mūsų sportininkų minimi pasaulio pasiekimų lentelėje, bet tik nuo antro galo. O mūsų valdžia už kažkokį medalį skiria 400 000 Lt. Daugelis vakarykščių stengiasi tik pakenkti: griaua ekonomiką ir smukdo dorą – tautos ir valstybės gyvenimo pagrindą. Ir griovimo rezultatai jau matomi paprasta akimi.

Daliniai patys esame kalti. Esame išsekę dvasia. Bet ačiū Dievui ir už tai, ką turime.

Ta pačia proga norėtusi paminėti ir vieną kitą skaudesnę įvykį iš paskutinių gyvenimo metų. Vėlinių išvakarėse Klaipėdoje piktadariai sudegino bažnytelę, kurioje ilgą laiką meldėsi vietos katalikai. Vienas Klaipėdos laikraštis rašė, kad degant bažnyčiai, jaunimas gėrė alų ir „džiaugėsi“ puikiu vaizdu. Matyt, pamėgdžiojo Neroną, kuris isakęs padegti Romą, kūrė savo poeziją ir galvojo kaip apkaltinti krikščionis už šį jo, imperatoriaus, nusikaltimą.

Prieš šv. Kalėdas buvo nusiaubta Batakių bažnyčia. Dar sovietų okupacijos metais vieną ankstyvą rytą buvo sudegintos dvi Batakių ir Gaurės medinės bažnyčios. Batakių mokytojas, ateistų vadovas, pamatęs savo nusikaltimą, pasikorė.

Lietuvoje perdėtai rūpinamasi tautinių mažumų teisėmis, bet visai nesirūpinama pagrindiniais gyventojais lietuviais. Matyt, laukiama, kolei lietuviai pasidarys

1998 08 15, Ukmergės rajonas, Žemaitkiemis. Prie paminklinio akmens 1945 - 1948 metų žuvusiems partizanams atminti. Stovi Kauno arkivyskupas S. Tamkevičius, monsinjoras A. Sravinskas

mažuma. Išgalėjus Lietuvoje žiauriems dievaičiams – krepšiniui ir pinigui, žmonės pradėjo smaugti savo tautiečius, už kapeiką rytų blusą ir į Maskvą. Taip daro ir kraugeringa reklama. Nebegalima klausytis radijo ir televizijos straipsnių ar pranešimų per masines informacijos priemonės. Dažnai per kokį nors pranešimą daroma du ar daugiau intarpų, vadinamų „Reklama“, o per juos prievarta grūdamos dvasinės purvas į klausytojų galvas. Ir nebėra jėgos, kuri apgintų klausytoją! Štai prieš šv. Kalėdas pirmą kartą Lietuvoje buvo rodomas filmas apie mirusį Šv. Tėvą Joną Paulių II, didelį pasaulio žmogų, mylėjusį Lietuvą. Savo pontifikato pradžioje Popiežius sakė, kad pusė jo širdies yra Lietuvoje, taip pat pamokė lenkus, kad jie mylėtų Lietuvą, nes Lietuva yra jų tėvynė. Per šį idomų ir pamokantį filmą buvo net trys pertraukos. Sugadino klausytojų nuotaiką.

Savo laiku mūsų valdžios žmonės skundėsi, kad Popiežiaus vizitas daug kainavo Lietuvai, mat Vilnius privalejo apsišluoti. Norėdami paniekinti Popiežiaus garbei pavadintą aikštę, siaurą mašinų stovėjimo aikštelę prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios, lentelę su aikštės pavadinimu užkabino ant metrinio stulpelio ir nugrėžė į mašinų stovėjimo aikštelės pusę, kad žmonės nematytų. Deja, šio Popiežiaus pažeminimo nepastebėjo nei bažnyčios vadovai, nei tikintieji.

Sovietų okupacijos laikais Lietuvos inteligentams buvo geriau. Sovietai visą savo propagandą išliedavo žinios ar informacijos pradžioje. Išjungęs vėliau radiją ar televiziją, sovietinės bjaurasties negirdėdavai. Mūsų nusikaltėlių pasiaiškinimas vienas ir tas pats: mums reikia pinigų.

Buvo įvairūs pavieniai arba kolektyviniai teisių gynėjai, buvo pasaulinio garso organizacija „Amnesty international“, įvairios organizacijos bandydavo ginti atskirus žmones ar tautas. Ir kartais apgindavo... O dabar viešpatauja valstybinis smurtas ir prievarta. Ir kas apgins? Žmogaus siela tapo pamazgų duobe!

Komercinė šv. Kalėdų propaganda prasidėjo dar lapkričio mėnesį. Visos masinės informacijos priemonės stengėsi panaudoti religinę simboliką verslui. Žmonėms buvo nelengva susikaupti. Nuolat buvo kartojama, kad koncertai vyks Šv. Kotrynos bažnyčioje. Blogai, kad išnuomavo verslininkams bažnyčią. Dar blogiau, kad leidžia šv. Kotrynos vardą minėti reklamai ir be pagarbos. Daugelio nužmogėjusių tikslas – gauti daugiau pinigų, o gal ir pasijuokti iš Lietuvos

tikinčiųjų: štai jums ir laisvė, už kurią kovojote ir žuvo tūkstančiai Lietuvos sūnų ir dukrų! Kiekvieną dieną įvairios informacijos priemonės stengiasi priteršti lietuvio kataliko sielą.

Šiomet pirmą kartą per visus Laisvės metus Vilniaus katedra buvo beveik atimta iš tikinčiųjų. Nusikaltėliai siautė kaip išmanydami. Po Katedros stogą laipiojo žmonės ir ruošė įvairias instaliacijas. Šalia Katedros stovėjo sunkvežimiai su vokiškais numeriais, dideli ir aukšti keltuvai. Aplinkui buvo išmėtyta įvairi aparatūra. O kad ji nedingtų, buvo aptverta geležinėmis tvoromis. Įeiti į Katedrą ir išėiti buvo paliktas siauras takelis. Prieš vakaro 6 valandą prie Katedros ant pastovų buvo stiprūs garsiakalbiai ir paleista tranki, laukinė muzika, kuri girdėjosi net už Mindaugo tilto. Katedroje vyko adoracija! Matyt, kažkas pasiskundė ir muzika buvo išjungta. Taigi nesunku įsivaizduoti, ką turėjo išgyventi tikintieji ir laisvės kovotojai laisvoje Lietuvoje. O gal artimuose butuose buvo ligonių ar žmonių, trokštančių ramybės? Bet ar nusikaltėliai skaitosi su katalikais, kurie aktyviai kovojo prieš bolševikus okupantus, juk katalikai dabar paversti „runkeliais“. Atvažiuoja į Lietuvą kažkokie ištivirkėliai, vadinami gėjais. Ir jiems žalia šviesa. Ir visa policija sukeliamą ant kojų jiems „ginti“. Šie ištivirkėliai savo Manifeste skelbia, kad yra pasiryžę sugriauti šeimą ir kitas dvasines vertybes, kurios brangios kiekvienam lietuviui ir kiekvienam žmogui.

Intelligentai, neišmainę sąžinės į pinigą, supranta, kad reikia gintis ir apginti Lietuvą. Buvo išleista knygutė, kurioje minimi Sodoma ir Gomora, Senojo Testamento ištivirkėlių miestų pavadinimai. Ant knygutės padėjo parašą signatarė dr. Rūta Gajauskaitė. Ir ji, invalidė, atsidūrė Kauno teisme. Bet teismas ją išteisino, o skundikai neatsiprašė. Šituo nesibaigė. Atsirado kažkokia „ekspertų grupė“ ir jie nori atnaujinti teismą. Ar tai ne pasityčiojimas iš lietuvių ir tikinčiųjų, kurie 50 metų kovojo su bolševikais okupantais. Šitie „ekspertai“ ir vėl trokšta katalikų ašarų, kančios, o gal ir kraujo.

Kai kurios įstaigos bandė suvesti švenčių nelaimingus įvykius. Keletas autoavarijų, pasibaigusių mirtimi. 15 jaunuolių nukentėjo nuo pirotechnikos ir gydosi ligoninėse. Per televiziją mačiau, kaip jaunimas tvirtino, kad buvo „faina“, gražu prie Katedros Naujų metų naktį. Viena „išmintinga“ mergaitė tvirtino, kad nėra jokios krizės. Pasirodo, kad sovietų nustekentas lietuvių mentalitetas ne tik gyvas, bet labiau bujoja. Nei

vienas komentatorius nepasakė, kiek kainavo šis nusikalstamas renginys. Oficialiomis žiniomis buvo pavogta iš valstybės išdo trys milijonai litų. Pasakojama, kad Premjeras Andrius Kubilius norėjo sulaikyti, bet kitos galingos jėgos sukliudė. Motyvas: buvo sudarytas susitarimas su vokiečiais ir negalima atšaukti. Tarptautiniai vagys pagrobė Lietuvą! Lietuvos laisvės kovotojai ir visi patriotai reikalauja, kad ši vagystė būtų ištirta ir paviešinta! Nusikaltėliai patraukti į teismą ir iš jų kišenės būtų atlyginta Lietuvos biudžetui.

Lietuvos žmonės, gana tylėti. Jūs matote, kad nusikaltėliai kas kartą labiau įžūlėja. Jų tikslas – sugriauti Lietuvos ekonomiką ir dorą, sunaikinti atgimstančią Lietuvą!

Patriotai skundžiasi, kad vidurnaktį prieš Naujus metus užmiršo sugiedoti Lietuvos himną... Tikintieji bažnyčiose giedojo padėkos giesmę „Tave, Dieve, garbiname“, o Naujųjų metų rytą – šv. Dvasios himną: „O Dvasini Viešpatie, ateik“.

Ir dar vienas dalykas, jei nebūtų tragiškas, tai būtų juokingas. Anot klaidingų pranašų, Lietuva nuo sausio pirmos tapo Europos kultūros sostinė. Argi galima Lietuvą vadinti kultūros sostine, kada vagiama ir iš piliečių, ir iš valstybės, kaip į renginius ateinama - su alkoholio buteliais. Nesijuokime patys iš savęs. Užtenka, kad kiti juokiasi iš mūsų, kitos tautos!

Viešpatie, ar už tokią Lietuvą kovojo ir mirė partizanai, politiniai kaliniai, tremtiniai ir visi laisvės kovotojai. Kiek buvo parodyta heroizmo! Apie tai liudija ne vienas Gulago kalinis, užsienietis savo memuaruose. Jie žavėjosi lietuvių kova ir auka. Broliai ir sesės, nepraraskite drąsos ir ryžto kovoti ir gelbėti Lietuvą nuo vakarykščių ir šiandienos priešų. Šiais sunkiais Lietuvai laikais mes neturime Povilo Plechavičiaus. Bet kiekvienas būkime savo aplinkoje mažu Povilu Plechavičiumi. Intelligentai, pakelkite balsą ir vadovaukite išsilavinimo kovai iki pilnos pergalės.

Mes, laisvės kovotojai, išlikome gyvi ne todėl, kad buvome gabesni ar labiau nusipelnę, bet Dievas mus parinko, kad neštume praeities kovų fakelą naujoms Lietuvos kartoms. Ne dejuoti ir verkėti reikia, bet kovoti už naują Lietuvą, reikia išgelbėti ją.

Kūrybingų ir karingų metų!

Pagarbiai
Jūsų brolis
Mons. Alfonsas SVARINSKAS

Lietuva-Lenkija: dokumentai**Vilnijos draugijos puslapis**

Apie lenkų švietimo Lietuvoje problemas

Lenkijos Respublikos Seimo komisijų biuro biuletenio Nr. 1553/VI kad. santrauka ISSN 1230-7289

2008 11 20 dieną bendrame Lenkijos Seimo edukacijos, mokslo ir jaunimo bei Lenkijos ryšių su užsienio lenkais komitetų posėdyje išklaudyta Lenkijos edukacijos ir Lenkijos užsienio reikalų ministerijų informacija apie dabartinę Lietuvos lenkų švietimo situaciją bei apsvarstytas deziderato Nr. 3/2 projektas apie lenkų švietimo Lietuvoje problemas. Posėdyje dalyvavo Edukacijos ministerijos pasekretorė **R. Marciniak** ir specialistė **Kristina Petri**, Užsienio reikalų ministerijos atstovė **Ana Pelka**, Lenkų mokyklų Lietuvoje „Maciež Školna“ pirmininkas **Juzefas Kviatkovskis**, „Vspulnota Polska“ pirmininkas **Maciejus Plažynskis**, Lenkijos generalinis konsulas Vilniuje **Stanislavas Cygnarovskis** ir kiti. Pirmininkavo Lenkijos Respublikos Seimo ryšių su užsienio lenkais komisijos pirmininkas, buvęs Lenkijos Seimo pirmininkas **Markas Borovskis**.

Sekretoriavo Lenkijos Seimo konceliarijos darbuotojos: **E. Mušynska-Jablonska**, **A. Osiak**, **R. Petrula**, **E. Voicechovska**. Tekstas neautorizuotas. Biuletenį 2008-12-10 d. išleido Lenkijos Seimo leidykla.

Švietimo ministerijos Tarptautinio bendradarbiavimo departamento Polonijos reikalų ir mokymo užsienyje skyriaus vyriausioji specialistė **Kristina Petri**:

„Daugiausia remiamės informacija, suteikta mums „Maciež školna“ pirmininko Juzefo Kviatkovskio. Manau, kad jis galės suaktualinti duomenis, kurie pateikti rugėji. Mokslo metų pradžioje 10 % padidintas taip vadinamas „mokinio krepšelis“, tai turi pakankamą reikšmę užsienio lenkų mokykloms. [...] Punktas, kuris mums visiems skaudus, elektrina, yra „Lietuvos lenkų švietimo strategija“, kurią Lietuvos švietimo ministerija patvirtino nesuderinusi su lenkų tautine mažuma. Palaikome jos pastangas parengti naują „strategiją“. Labai prašyčiau ponus Seimo narius palaikyti šį reikalą. Manau, kad toks bendras frontas labai padės plėtoti spaudimą lietuvių pusei, kad ta „strategija“ būtų suderinta ir pasirašyta“.

Labai dažnai atrodo, kad Lietuvos švietimo ministerija lyg „išplauna“ situaciją. Taip buvo su Švietimo įstatymo 29 straipsniu, kurį priėmus būtų išbalansuota lenkų švietimo sistema Lietuvoje.“

LR Generalinis konsulas Vilniuje **Stanislavas Cygnarovskis**:

„Lietuvos valdžios leido, kad vystytųsi 120 mokyklų lenkų dėstomąja kalba sistema nuo nulio iki abitūros, o iš tiesų vienintelę jų svajonę yra sumažinti tą sistemą iki minimumo, ką draudžia Rėminė konvencija, arba iki mažumos gimtosios kalbos mokymo. Iš vienos pusės yra Lietuvos valdžios – kartoju, ne tik švietimo, kurios daro viską, kad maksimaliai apribotų tautinės mažumos valdymą – ne tik lenkų, nes panašias problemas turi rusų švietimas“. Iš kitos pusės yra lenkų tautinės mažumos žinomas susiorganizavimas, kuris atlieka švietimo darbą. „Įpratome kalbėti tai, kad lenkų švietimas Lietuvoje – investicija į kitų kartų ateitį. Tai yra tas, ką geriausio galima duoti vaikams, kurie bus išmoksinti, bus išlaikyti jų tautinė tapatybė, kurie gaus akiratį apie Lenkiją, jos istoriją, geografiją ir papročius [...] Švietimo darbuotojai – tai vienintelė vieninga lenkų inteligentijos grupė Lietuvoje. Jeigu prie to pridėsime jų šeimas, giminių vaikus, kurie siunčiami į [lenkiškas] mokyklas, tai susidaro didžiulė ir vieningiausia, motyvuota, žinanti savo tautinę tapatybę visuomenė. Tuo pačiu metu ją traukia prie lenkybės ir veikti lenkų kultūros ir kalbos labui – daugiau kaip ketvirčio milijono lenkų visuomenės rėmuose. Po paskutiniųjų savivaldos ir Seimo rinkimų labai aišku, kad tai yra labiausiai išsilavinusi, veikliausia lenkų rinkėjų dalis, tuo pačiu tai yra kandidatai visur – kandidatai į lenkų savivaldybių deputatus, kandidatai į Seimo narius“.

Vilniaus švietimo, kultūros ir jaunimo komiteto vicepirmininkas (nuo 2000 m.), lenkiškų mokyklų mokytojų draugijos „Maciež školna“ pirmininkas (nuo 1993 m.), Lenkijos Respublikos karininko ordino kavalierius **Juzefas Kviatkovskis**:

„Gerbiamas pone pirmininke, ponai ministrai, gerbiami Seimo nariai. To dėka, kad Lenkijos Respublika neužmiršta savo tautiečių Vilniuje, ten laikosi ir funkcionuoja lenkiškos mokyklos, 15 metų turime įtemptai kovoti dėl to, kad išlaikytume lenkiškas mokyklas. Turime apie jas statyti „gynybos mūrus“. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija kuria netikrumą dėl lenkiškų mokyklų, kad nuo jų atbaidytų norinčius mokytis. Dažnai esame kritikuojami, kad dirbame nesilaikydami Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos norų ir planų. 1994 m. ši ministerija buvo nustačiusi, kad neleis, nespausdins pagrindinės mokyklos vadovėlių gimtąja kalba. 1998 m. lenkų kalbos egzaminas buvo išbrauktas iš privalomų egzaminų sąrašo. Buvo priimtas politinis sprendimas, kad lenkiškoje mokykloje sumažintų gimtosios kalbos vaidmenį. Prieš porą metų parengti 4 lenkiškos mokyklos modeliai Lietuvoje. Visi tie modeliai veda prie to, kad lenkiškai būtų mokoma tik pradinėje mokykloje. Pasiūlėme penktą modelį – tradicinės lenkų mokyklos modelį, kur visi dalykai dėstomi gimtąja kalba, o lietuvių kalba sustiprintai dėstoma nuo 1 klasės. Į Švietimo įstatymą norėjo įtraukti straipsnį, kuris įpareigotų lenkiškas mokyklas dalį pamokų dėstyti valstybine kalba. Nepavyko to padaryti iki rinkimų, nes Kirkilo Vyriausybė atmetė tą paragrafą. Bet ministerija viliasi, kad pavyks tai padaryti prie naujos Vyriausybės. Po to eina lietuvių kalbos egzamino suvienodinimas. Gal tai yra iš dalies nesuprantama Lenkijai, Vakarams, bet Lietuvoje taip susiklostė, kad lietuvių kalba tautinių mažumų mokyklose buvo mokoma kaip valstybinė, o lietuviškose mokyklose kaip gimtoji. Lietuviškose mokyklose buvo ir yra dukart daugiau gimtosios kalbos pamokų negu lietuvių kalbos pamokų lenkiškose ar rusiškose mokyklose. Planuoja, kad tautinių mažumų mokyklų mokiniai neišlaikys valstybinės kalbos egzamino ir pereis į lietuviškas mokyklas. Lietuvoje tautinių mažumų mokyklos neturi lengvatų komplektuojant klases. Pagalbos, plaukiančios iš Lenkijos Respublikos dėka, dėka to, ką daro Senatas, „Vspulnota Polska“ (Lenkų bendruomenė) ir kitos fundacijos, valsčiai, parapijos, ambasada ir konsulas Vilniuje, dabar turime tvirtą poziciją.“

Lenkijos URM atstovė **Ana Pelka**:

„URM užsiimu lenkų mažumos Lietuvoje klausimais. Leisiu sau pasakyti vieną mintį apie ką užsiminė p. Kviatkovskis. Man atrodo tai labai svarbu. Lietuvos valdžios (ir ne tik tai) pristato Latvijos modelį kaip tą, kuris yra geriausias. Labai svarbu yra tai, kaip tai priima ES. Birželio mėn. Osle įvyko konferencija, kurios organizatorius buvo Europos Saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos atstovas (ESBO). Atsiprašau, neatsimenu pavardės. Konferencijoje buvo ne tik Latvijos švietimo vadovai, bet ir parlamentarai, kurie smulkiai pristatė Latvijos švietimo reformos modelį kaip atnešusį sėkmę ir pasiteisinusį, nes leido integruoti rusų ir lenkų mažumas su latvių visuomene. Labai svarbu tai, kad toje konferencijoje dalyvavo ir lenkų atstovai, kurie teikė savo pasiūlymus, tačiau ESBO atstovas parėmė latvius ir pripažino, kad tai yra modelis, kurį ESBO tautinių mažumų biuro atstovas rekomenduoja visoms šalims. Lietuvos švietimo kontekste turime galvoti apie tarptautinę įtaką. Reikia važinėti ir sakyti, kad nėra taip, kad Latvijos modelis tinkamas Lietuvos lenkams“.

Diskusijos pabaigoje URM atstovė **Ana Pelka** sakė: „Deja, neatsimenu, kuri tai direktyva, bet pasakysiu apie dar vieną svarbų dalyką, apie tai, kokį sekantį žingsnį

įvykdė URM ministras Sikorskis. Neseniai p. Ministras URM įsteigė įgaliotinio tautinių mažumų klausimams biurą. Biurui vadovauja p. Ambasadorius Volonsievič. Tai yra ypatingai svarbus žingsnis, kadangi URM jau kuris laikas angažuojasi vykdant monitoringą svarbaus skundo pateikto Europos žmogaus teisių Tribunalui Strasbūre. Nenorėčiau atskleisti smulkmenų, nes negaliu. Kai ateis mūsų atsakymas, Seimo narys Gurskis žinos daugiau. Tai veiksmai, kuriuos URM vykdo diplomatiniais kanalais. Jie labai svarbūs, bet turi būti vykdomi tyliai. Negalima apie tai garsiai kalbėti. Tie veiksmai vykdomi, bet rezultatas bus ne iš karto. Tai veiksmai, vykdomi tarptautiniu mastu. Galbūt kitam posėdžiui būtų gerai pakviesti to biuro atstovą, nes jis vykdo bendradarbiavimą su tarptautiniais organais“.

Seimo narys **Artūras Gurskis**, pasiūlęs surengti šį pasitarimą:

„Lietuviai investuoja į lietuvių švietimą visų pirma lenkų žemėse. Lietuviškose žemėse nėra tiek modernių mokyklų, kiek lenkų žemėse. Su lietuviais reikia kalbėti labai „kietai“. Tik taip buvo pasiektas lenkų universiteto įsteigimas.

Lietuviai neduoda valstybės pinigų tam, kad savivaldybė nupirktų autobusų atsivežti lenkų jaunimą iš tolimų vietų. Kalba atvirai: priešais yra lietuviška mokykla, todėl vaikai neturi eiti į lenkišką mokyklą. Šiandien Lietuvos lenkų mokyklose iš tikro eina kova dėl kiekvieno lenko mokinio, dėl kiekvieno mokytojo, dėl kiekvienos lenkų kalbos pamokos ir dėl kiekvieno lito, kad tas švietimas išsilaikytų“.

Seimo narė **Uršulė Augustyn**, Lenkijos Seimo ir Senato bei Lietuvos Seimo komisijos vicepirmininkė:

„Per paskutiniuosius 2-3 metus aplankėme labai daug lenkiškų mokyklų Lietuvoje ir lietuviškų mokyklų Lenkijoje. Dėl Lenkijos pusės labai stiprių veiksmų turime jau antrąjį studentų kursą Balstogės universiteto filiale Vilniuje. Reikia dar daug nuveikti, kad tas universitetas galėtų ten tarnauti ne tik lenkams, bet ir lietuviams, kad vyktų [lietuvių] integracija. Per savo pirmąjį vizitą premjeras Tuskas tiesiogine prasme išprievartavo iš premjero Kirkilo deklaraciją, kad bus palaikomas lenkų švietimas ir lenkų kalba.“

Seimo narys **Jonas Kuriata**:

„Yra kenčianti lenkų mažuma Lietuvoje, kuri savo širdyje myli Lenkiją, tėvynę. Ne taip seniai mačiau programą, rodžiusią Vilnių, apylinkes, artimas kiekvieno lenko širdžiai. Taip pasijaučiau, kad čia yra rodoma Lenkija. Po to supratau, kad tai jau nėra Lenkija, tai visgi kitas kraštas, nors kiekvienas akmuo kalba už Lenkiją.“

Pirmininkas **M. Borovskis** davė pastabą A. Cviežui:

„Dėl tikslumo – lenkams Lietuvoje netaikome Polonijos apibūdinimo. Polonija yra Jungtinėse valstijose, o Lietuvoje turime lenkus“.

Draugijos „Vspulnota Polska“ pirmininkas **Maciejus Plažynskis**:

„Buvo formuluota, kad su lietuviais reikia kalbėti delikačiai. Man atrodo, reikia kaip tik ne delikačiai, tik tvirtai ir kryptingai. Jeigu yra strateginis partneris, tai reikia tvirtai kalbėti apie tai, kas mums kenkia. Kalbame apie tai, kad jie nori „išplauti“ lenkų mažumą apie Vilnių ir Vilniuje. Stato mokyklas, nors turi mažą biudžetą. Įdėta daug pinigų statant gražius objektus prie lenkiškų mokyklų. Koks į tai Lenkijos atsakas? Visoms lenkiškoms mokykloms už Lenkijos ribų per metus investuojame 10 mln. zlotų. Jeigu statysime tokiais tempais, tas visas mokyklas statysime 100 metų.“

Seimo narys **Adamus Lipinskis**:

„Skandalingai buvo pakeistos rinkimų apygardų ribos. Dėl tų pakeitimų lenkų kilmės Lietuvos piliečiai vietoj 8 vietų

parlamente turi tik 3. Dėl to URM taip pat turi derėtis su Lietuvos puse. Lenkų sąjungos Lietuvoje veikėjai signalizuoja ir apie grėsmę jų mandatams Lietuvos parlamente.“

Pirmininkas **M. Borovskis**:

„Jeigu ten norime išlaikyti lenkybę, gerąja to žodžio prasme, Žečpospolita būtinai turi mokėti pinigus. Kaip galime kovoti su tuo, kad lenkai tėvai siunčia savo vaikus į lietuviškas mokyklas? Vaikai, kurie išeis iš lietuviškų mokyklų, jau nesiųs savo vaikų į lenkiškas mokyklas. Kaip su tuo kovoti? Tik suteikiant kokybę lenkiškoms mokykloms. Turimos galvoje didesnės investicijos, taip pat mokymo kokybė. Turime siekti, kad lenkai Lietuvoje leistų vaikus į lenkiškas mokyklas. Lenkijoje, pavyzdžiui Varšuvoje, leidžia vaikus į anglų, prancūzų mokyklas, nes ten geriau. Turime siekti, kad, pavyzdžiui, lietuviai siųstų vaikus į lenkiškas mokyklas dėl to, kad ten geriau. Tai yra didelis ir ilgalaikis reikalas.“

J. Kviatkovskis:

„Kai dėstoma dalis pamokų lietuviškai, tai mokytojų kadrai nėra mūsų. Turime pavyzdį Kaunijoje, kur tokiu būdu per 20 metų nustojo gyvuoti 200 000 lenkų grupė. Žinoma, neturime tokios minties ir Lenkija nėra pajėgi Lietuvoj išlaikyti visas lenkiškas mokyklas. Galvojame apie tokią paramą, kuri yra galima. Iki šiol ta parama buvo didelė. Per 15 metų iš Lenkijos Respublikos Senato lėšų – daugiau kaip 70-čiai švietimo įstaigų. Vyriausybei pateikiau siūlymą sumažinti trikalbių mokyklų klasių komplektavimą taip, kad uždarius lenkišką mokyklą nereikėtų vaikų siųsti į lietuvišką mokyklą.“

Nutarime įrašius, kad Lietuvos lenkų mokykloms būtų egzamino suvienodinimas nukeltas po 2012 metų, žodžio paprašęs Kviatkovskis prašė to nedaryti, nes tada bus įvesta papildomai lietuvių kalbos valandų lenkų kalbos valandų sąskaita. Todėl Kviatkovskis sakė, kad tokio suvienodinimo iš viso neturi būti, kaip ir neturi būti daugiau lietuvių kalbos valandų. Siūlo palikti kaip yra (dabar lietuvių kalbos egzamino lietuviams ir lenkams suvienodinimas atidėtas iki 2012 metų). Taigi pirmininkas Borovskis tą nuostatą dėl egzamino suvienodinimo iš nutarimo išbraukė.

J. Kviatkovskis skundėsi, kad lietuviai nori naikinti mažas klases su 3-4 ar vaikais, kad mokinio krepšelis dar per mažas (nors 20 proc. didesnis), dėl 29 Švietimo įstatymo straipsnio ir t. t. Svarstant buvo Seimo narių, kurie stebėjosi, iš kur Lietuva turi tiek pinigų išlaikyti 120 lenkiškų mokyklų su tokiom mažom klasėm. O dar rusiškos mokyklos. Niekas nepasisakė prieš mažų klasių ar mokyklų naikinimą.

Konsulas **S. Cygnarovskis**:

„Lietuvoje dirbu 6 metus ir iš arti stebiu tai, kas vyksta ne tik švietimo srityje. Anksčiau 2 metus URM užsiėmiau Lietuvos lenkų reikalais. Atsiprašau, bet dėl to negaliu sutikti su pono Mašalkos konstrukcija: kas būtų, jeigu Lenkijoje vokiečių mažuma būtų tokia didelė kaip lenkų mažuma Lietuvoje, kiek turi būti mokyklų ir kokią problemą jos sudaro. Rengiamos mažumos su lietuvių visuomene integracijos programos, kas paprasčiausiai yra prievartinė asimiliacija. Tokia yra tiesa. Neatsimenu, kas iš ponų pasakė apie tą stebėtiną ryšį tarp mažumų teisių ir Lietuvos valstybės reikalų, daugiausia infrastruktūrinių: energetikos tilto, atominės elektrinės, geležinkelį ir plentų. Lietuviams tai yra svarbiausia. Šiandien kalbame apie švietimą, bet prašau prisiminti, kad yra ir tautinių mažumų įstatymo klausimas, vardų ir pavardžių rašybos įstatymo klausimas, pilietybės įstatymo klausimas, stebėtina nepagarba Lenko kortai.“

Vertimas iš lenkų kalbos „Vilnijos“ draugijos informacija

Užs. Nr. 6

Lietuva-Lenkija

Gintaras Songaila: Ar Lenkija tikrai yra strateginė Lietuvos partnerė?

Jau ne mažiausiai p dešimtmetį Lietuvos politikoje plėtojama nuostata, kad Lenkija yra Lietuvos strateginė

partnerė. Natūralu, kad siekdama re-integruoti į Europą Lietuva mėgina atkurti europinius ryšius per Lenkiją. Prisiminkime Lietuvos pastangas nutiesti elektros tiltą su Lenkija, iš Varšuvos atvesti VIA BALTICA, statyti RAIL BALTICA, netgi Mažeikių naftos pardavimą Lenkijos koncernui ir kt. Ar tokia Lietuvos politika buvo sėkminga?

Kokių konkrečių rezultatų pasiekė Lietuva, kai europinėje politikoje angažavosi daugiau į Lenkiją ir daugiau per Lenkiją? Kiek dešimtmečių dar turės praeiti, kad strateginės partnerystės su Lenkija dėka nebebūtume rusiškos energetikos sala Europoje, ar kad automobilių kelyje per Varšuvą baigtusi masiškos keleivių žūtys?

Bendras istorijos paveldas ir skirtinga patirtis

Siekiant įveikti stereotipą, kad esame kažkokia Rusijos atplaiša, europinėje geopolitikoje Lietuvą pastarąjį dešimtmetį buvo stengiamasi išivaizduoti ir pateikti kaip vidurio Europos šalį, labai artimą Lenkijai ne tik geografiškai, bet ir istoriniu bei kultūriniu požiūriu. Tokiai strategijai labai daug peno duoda senosios Lietuvos istorija ir pats mūsų kultūros paveldas. Deja, nieko nebuvo padaryta, kad į europinę savimonę gražintume lietuvių, kaip istorinės tautos, sampratą, kad dabartinę Lietuvą pristatytume kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldėtoją ir tesėją.

Visi politiniai veiksmai „Vidurio Europos dimensijos“ srityje buvo telkiami daugiausiai tik į dvišalių Lenkijos ir Lietuvos santykių stiprinimą. Tokios „integracinės“ politikos kulminacija iš Lietuvos pusės buvo 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucijos iškilmingas pripažinimas, nors ši Konstitucija beveik visai panaikino Lietuvos valstybingumą. Beje, atsiminus tragišką LDK likimą, ši istorinė bendradarbiavimo su Lenkija patirtis (gelbėtis nuo Rusijos Lenkijos glėbyje) nenuteikia optimistiškai.

Lietuva – valstybė be interesų?

Ar Lenkija iš tikro tebėra Lietuvos strateginis partneris, ar tai tėra tik siekiamybė, o neretai – jau tik tuščia retorika? Šį klausimą galima suformuluoti ir kitaip: jei Lietuva laiko Lenkiją strateginiu partneriu tarptautinėje politikoje, ar tą patį galime pasakyti ir apie Lenkiją? Ar Lietu-

va Lenkijai yra strateginio bendradarbiavimo subjektas, ar tik antraeilis politinis nykštukas, kuris tegali būti lenkiškų įtakų objektu?

Dar neseniai Lenkijos ir Lietuvos prezidentai laikėsi bendros pozicijos dėl ES derybų pradžios su Rusija atidėjimo, kol Rusija neįvykdys savo išpareigojimų panaikinti agresijos Gruzijoje padarinius. Tačiau Lenkijos Vyriausybė ES Vadovų taryboje paliko Lietuvą politinėje izoliacijoje. ES derybos su Rusija buvo pradėtos, nusileidžiant agresoriui ir tokiu būdu galimai sumažinant ne tik Gruzijos bet ir Ukrainos bei Baltijos šalių saugumo perspektyvas. Lenkijos užsienio reikalų ministras R. Sikorskis tuomet pareiškė, kad maža šalis gali sau leisti principingą laikyseną, nes ji, kaip maža šalis, neva „neturi interesų“, o Lenkija tokius interesus su Rusija turi, mat „Lenkijos prekyba su Rusija yra verta kokių 14 mlrd. eurų“.

Lietuvos pusė tyliai prarijo šį politinį nuostolį. Nėgana to, kai kurie įtakingi Lietuvos politikai prieš kelias dienas pareiškė, kad Lietuva ketina remti minėtąjį R. Sikorskį kaip kandidatą į NATO vadovus. Tą patį R. Sikorskį, kuris neseniai pasižymėjo, Lietuvos lenkų mažumos padėti prilyginęs Gudijos lenkų padėčiai.

Strateginiai interesai: energetikos ar rašybos problemos?

Analizuojant dešimties metų Lietuvos politinio bendradarbiavimo su Lenkija patirtį, taip pat procesus Lenkijos viešojoje erdvėje, susidaro nemalonus bendras išpūdis, kad Lietuva Lenkijai yra įdomi daugiausia tik tiek, kiek jos politikams yra įdomi Lietuvos lenkų tautinė mažuma, o plačiau kalbant – kiek atsiveria galimybės didinti Lenkijos įtaką Lietuvai ir mažinti Lietuvos lenkų pilietinę integraciją Lietuvos valstybėje. Kai Lietuvai svarbiausias dalykas buvo įvairios bendros strateginės iniciatyvos, bendri infrastruktūriniai projektai, atrodo, kad Lenkijos pusei svarbiausias tikslas – pertvarkyti lietuviškos rašybos sistemą arba remti „lenkišką švietimą“, rūpintis „mokyklomis lenkų žemėse“ (vis tik pridėdami žodžius „na Litvie“, gal kad kas nors nepagalvotų, jog kalbama apie lenkus kur nors kitur, pavyzdžiui, Vokietijoje).

Lenkijos ir Lietuvos Seimų asamblėjoje (nuolatinėje tarpparlamentinio bendradarbiavimo institucijoje) Lenkijos Seimo nariai visuomet skyrė daug laiko kalboms apie asmenvardžių ir vietovardžių rašybą Lietuvoje, tačiau taip ir nerado laiko aptarti „postsovietinei erdvei“, o kartu ir Lietuvai skirtos vadinamosios „Lenko kortos“ iniciatyvai. Lenkija priėmė įstatymą, pagal kurį Lenkijos konsulas vienašališkai dalina Lietuvos piliečiams „lenko“ tapatybės dokumentą, kurį gali ir atimti, jei toks asmuo kaip nors pakenktų „pagrindiniams Lenkijos interesams“. Bet juk pagrindiniai Lenkijos bei Lietuvos interesai kartais gali ir nesutapti – apie

tai jau girdėjome ir iš Lenkijos užsienio reikalų ministro.

Lenko korta – Lietuvos ar Lenkijos avantiūra?

LR Vyriausioji rinkimų komisija, Seimo Teisės departamentas pripažino, kad LR Seimo nariai, iš užsienio valstybės gavę minėtą „lenko pažymėjimą“, galimai pažeidžia Seimo nario priesaiką, nes toks jų veiksmas galimai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 56 straipsnio nuostatai, kad Seimo narys negali būti susijęs kokiais nors pasižadėjimais su užsienio valstybe. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus paragino dėl to kuo greičiau kreiptis į Konstitucinį teismą.

Tačiau Lenkijos politikai, patys vienašališkai primetę Lietuvai šią problemą, tokius siūlymus vadina avantiūra, o Lietuvos pusės signalus, kad Lenkijai reikėtų kaip nors šiuos nesusipratimus pašalinti – kategoriškai atmeta, nors nejučia ir patys pripažįsta, kad „lenko korta“, tai, pasak Lenkijos URM valstybės pasekretorės G. Bernatovič, ją turinčio asmens „ryšys su mūsų valstybe“, t. y. Lenkija.

Ko lenkų politikai reikalauja iš A. Kubiliaus?

Ir dabar, kai jau Lietuvos premjeras vyksta į Lenkiją tartis dėl bendrų veiksmų sprendžiant energetikos problemas, Lenkijos pusė būsimoose pokalbiuose su Lietuvos Vyriausybės vadovu tebematavo visai kitus prioritetus. Sprendžiant iš Lenkijos Seime priimamų „dezideratų“, kurie viena ar kita forma bus pateikti Lietuvos premjerui, svarbiausi Lenkijos uždaviniai yra: 1) „patobulinti“ lietuvių rašybą, mat taip Lietuva esą buvo išpareigojusi sutartyje su Lenkija (o iš tikro Lietuva buvo išpareigojusi rašyti lenkiškas pavardes pagal jų skambesį, kaip šiandien ir daroma) bei 2) kaip nors išgauti iš Lietuvos pusės pažadus, kad Lietuvoje „lenkiškos“ mokyklos nebus pertvarkomos pagal latvišką tautinių mažumų mokyklų modelį (išplečiant jose dėstymą valstybine kalba). Lenkijos politikams nerimą kelia ne tik atitinkamos, jau parengtos lietuviškos Švietimo įstatymo pataisos, bet ir palankus ES institucijų požiūris į tokį modelį, nes jis „užtikrina tautinių mažumų integraciją“. Jau net europinis kontekstas Lenkijos „politinei strategijai“ tampa problema.

Toks štai šiandien ir yra daugelio Lenkijos politikų supratimas apie Lietuvos ir Lenkijos partnerystę.

Ar yra vilties, kad Lenkijos požiūris į „strateginę partnerystę“ su Lietuva pasikeis? Ar Lenkijos politikai ir visuomenė išgirs Lietuvos Vyriausybės vadovo pageidavimus dėl tikro bendradarbiavimo, ar Lietuva ir vėl bus priversta veltis į jai primestų konstitucinių problemų sprendimą? Panašu, kad teks

vėl aiškintis Lietuvos Respublikos Konstituciniame teisme, ar lietuviškos rašybos aplenkimas neprieštarautų Konstitucijai, taip pat - ar Seimo narių ryšys su užsienio valstybe neprieštarauja Konstitucijai, nors šiais klausimais Konstitucinis teismas jau yra priėmęs aiškius nutarimus.

Lietuva – Šiaurės Europoje. Lietuva – Europoje. Lietuva – pasaulyje.

Lietuviška patarlė sako, kad nėra to blogo, kas neišeitų į gera. Gal pagaliau susiprotėsime ir skirsime daugiau dėmesio strateginiam bendradarbiavimui plėtoti Europos šiaurės ir šiaurės vakarų kryptimi?

Pasaulis per kelis šimtus metų labai pasikeitė, technologinė pažanga itin sumažino geografinį veiksnį. Skandinavijos šalys šiandien taip pat yra mūsų artimiausios kaimynės. Mums yra atsivėrusi visa Europos ir transatlantinė erdvė. Orientuotis daugiausia į Lenkiją Liublino unijos laikais buvo labiau suprantama politika negu šiandien. Tačiau net ir po tokios unijos Lietuvoje ne sykį buvo keliamos šiaurės-vakarų geopolitinės iniciatyvos. Kita vertus, ir grėsmė, kad Lenkija vėl politiškai užsklės Lietuvą nuo Europos, šiandien yra mažesnė.

Lenkijos lėtinis nepaslankumas dėl energetinio tilto privertė Lietuvą imtis veiksmų tokiame pat energetiniame tiltui į Švediją tiesti. Šiandien jau akivaizdu - jei daugiau dirbsime su latviais, tokį tiltą nutiesime žymiai greičiau nei į Lenkiją. Jau imama rimtai svarstyti, ar pastarasis iš viso bebus reikalingas. Nenuostabu, kad pastaruoju metu naujomis formomis vėl atgimsta Sąjūdžio pradžioje labai populiarios baltoskandijos idėjos. Netgi kairiosios koalicinės Vyriausybės kadencijos pabaigoje staiga imta kalbėti apie naują geopolitinę Lietuvos sampratą. Buvo pasiūlyta kurti Lietuvos, kaip Šiaurės šalies, įvaizdį, atitinkamai stiprinant užsienio politikos šiaurinę dimensiją ir keičiant kultūros politikos geopolitinę orientaciją. Beje, Skandinavijos šalys ir pagal investicijas Lietuvoje pirmąją, kaip ir kitose Baltijos šalyse. Latvija ir ypač Estija sėkmingai išnaudoja savo, kaip šiaurės šalių, kryptingumą.

Taigi galima strateginė partnerystė su Lenkija nereikia išimtinės strateginės partnerystės tik su šia šalimi. Šiaurui prolenkišką orientaciją reikėtų atsverti, atkakliau stiprinant ryšius visų pirma su Baltijos ir Skandinavijos šalimis, taip pat ir su Didžiąja Britanija, Vokietija bei kitomis Europos šalimis, nepamirštant išsaugoti euroatlantinės integracijos prioritetą. Daugiašališkesnė Lietuvos politika visai nereikštų, kad pamirštume apie strateginio bendradarbiavimo poreikius taip pat ir su Lenkija.

www.delfi.lt
2009 sausio 12 d.

11-ąją kartą įteikta Stasio Lozoraičio premija

Atkelia iš 1 p.

Renginį vedė Lietuvos žurnalistų draugijos Centro valdybos pirmininkė Marytė Kontrimaitė, kuri ir paskelbė 11-ąją Stasio Lozoraičio premijos laureatą. Juo tapo vienas iš Lietuvos laisvės lygos kūrėjų, Vilniaus Bernardinų bažnyčios rektorius, kunigas, „Mažosios studijos“ direktorius ir vyr. redaktorius už kultūros laidas ir eseistiką **Julius Sasnauskas**.

Laureatą sveikino premijos mecenatas LR Žemės ūkio ministras Kazys Starkevičius, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius, Lietuvos žurnalistų draugijos Kauno skyriaus pirmininkė Gražina Petrošienė, įteikdama

saulėgražos žiedą, ir sakydama, kad tai simbolizuoja viltį, grėžimąsi į šviesą, pirmoji premijos laureatė Nijolė Baužytė, padovanojusi Juliiui Sasnauskui trimituojantį angelą, kurio reikšmė taip pat simbolinė, sveikinimo žodį tarė bei savo kūrybos eilėraščių perskaitė trečiasis premijos laureatas Kazys Požėra, taip pat Juliaus Sasnausko atvyko pasveikinti dešimtasias Stasio Lozoraičio premijos laureatas Antanas Seikalis ir kiti.

Tardamas žodį, Julius Sasnauskas dėkojo šviesios atminties Stasiui Lozoraičiui, susirinkusiems. Jis sakė: „Man gražu, kad Stasio Lozoraičio premija pavadinta Lietuvos vilties premija, nes šiais metais tokiu sunkiu laiku mums vilties reikės.“ Taip pat

laureatas dėkojo už gėles, kurios, pasak jo, atras vietą Bernardinų bažnyčioje. Kaip tik kunigas mąstė, kaip ją papuošti. Baigdamas kalbą, Julius Sasnauskas linkėjo: „Būkite palaiminti nuo visų blogybių.“

Renginio metu susirinkusiems buvo priminti kiti Stasio Lozoraičio premijos laureatai, tai: pirmoji laureatė – Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos žurnalistė, laidos „Mūsų miesteliai“ kūrėja Nijolė Baužytė, antrasis – Vaidotas Žukas (už radijo laidas), trečiasis – aktyvus Kauno Atgimimo spaudos kūrėjas, žurnalistas Kazys Požėra, ketvirtasis – Šiaulių žurnalistas ir rašytojas, almanacho „Varpai“ steigėjas ir leidėjas Leonas Paleckis-Kaktavičius, penktasis – šviesios atminties

buvęs vienas seniausių Lietuvos žurnalistų Viktoras Alekna, šeštoji laureatė – šviesios atminties garsi sporto žurnalistė ir buvusi Lietuvos žurnalistų draugijos pirmininkė Roma Grinbergienė, septintasis apdovanojimas įteiktas kunigui Vaclovui Aliuliui (už krikščioniškos žiniasklaidos atgaivinimą ir palaikymą), aštuntasis – žurnalistei Liudvikai Pociūnaitei (už TV laidų ciklą „Laiko ženklai“), devintasis – ilgametei krikščioniško žurnalo „Artuma“ redaktorei Vandai Ibianskai, dešimtoji premija įteikta buvusiam partizanui, kariui savanoriui, Vyčio Kryžiaus ordino kavaliieriui Antanui Seikaliui už žurnalistinę veiklą.

Auksė KEKYTĖ, Vilnius

Kelionių reportažai**KUBA – perlas, kuris neblizga****Neringa GAIDYTĖ, Briuselis***Tęsinys. Pradžia Nr. 1*

Guvus kirpėjas garsiai kviečia užsukti į kirpyklą. Vidury gatvės chirurgas prieš saulę tyrinėja rentgeno nuotraukas. O iš namų išnešęs šiukšlių maišelį kubietis jas išpila visai čia pat – tiesiog ant asfalto. Vaizdelis, žinoma, nekoks. Bet čia jis – įprastas.

Sakoma, kad sveikatos apsaugai ir mokslui Kuboje skiriamas ypatingas dėmesys. Kuba ištis turi neblogų gydytojų, nors medikamentų vaistinėse trūksta.

Parduotuvių vitrinų primena deficito laikus

Parduotuvių Havanoje – nedaug. Dar mažiau prekių jose. Vitrinos mažai skiriasi nuo tarybinių – dideliais atstumais išdėliotos vos kelios prekės, kad būtų užpildyta erdvė. Tualetinis popierius ir muilas – deficitas. Dažų parduotuvėje – viena ar dvi dažų rūšys. Pamatysime, jog maisto produktai dažniausiai importuoti iš Venesuelos, Ispanijos, Olandijos ar kitų Europos bei Lotynų Amerikos valtybių. Pagrindinius maisto produktus kubiečiai perka už simbolinę kainą tam tikrose parduotuvėse pagal knygutę. Kiekvienas pilietis turi jam skirtą mėnesio limitą maisto produktams – miltams, kiaušiniams, vištienai, ryžiams, cukrui ir pan.

Didesniuose miestuose yra vos po kelias maitinimo įstaigas. Jos bus pažymėtos knygelėje – kelionių gide. Aptarnavimas – sovietinio tipo. Padavėjas nė nesistengia išspausti šypsenos. Meniu visur panašus: viščiuko ketvirtis arba kiaušienos kepsnys, pateiktas su tipišku kubietišku patiekalu: ryžiais su juodosiomis pupelėmis. Užsigerti galima „Crystal“ alumi arba gaivinančiu kokteiliu, pagamintu iš kubietiško romo. Romo gamyba Kuba garsėja jau nuo XVII amžiaus. Jis daromas iš cukranendrių spirito. Populiariausias romas – „Havana

Club“. Desertui gauname konservuotų vaisių ir kvapnios kubietiškos kavos.

Būti Karibuose ir neparagauti kubietiško cigaro – tiesiog neatleistina. Klimatas tabakui auginti – palankus, todėl čia užauginamas pats geriausias tabakas visame pasaulyje. Tikras „Cohiba“ cigaras kainuoja 25 dolerius, bet įsigyti cigarų galima ir pigiau.

Daržovių ir vaisių vietiniai gyventojai patarė ieškoti turgelyje. Tačiau rytą užsukę į turgaus paviljoną išvydome tik keletą išpampusių agurkų, keletą ryšulėlių česnakų ir ... į bulves panašių gumbų. Tvaikiame paviljono kampe mėsininkas ramiai pjaustė kažkokią mėsą. Higienistui iš Europos visa tai turbūt sukeltų lengvą šoką – dėl antisanitarinių sąlygų jis tikriausiai patartų uždaryti ne tik turgų, bet ir visą šalį. Sunku buvo patikėti, kad tokioje žalioje saloje negali gauti nei šviežių vaisių, nei daržovių. Tiesa, dėl to kaltas ir rugpjūtį praužęs Uraganas „Gustavas“, sunaikinęs didelę dalį derliaus. Neaplenkė jis ir Jamaikos, tik kažkodėl nei vaisių, nei daržovių ten nestinga. Matyt, kur kas baisesnė už uraganą yra Fidelio komunistinė santvarka su šūkiais ant autobusų stotelių – „Socializmas arba mirtis“. Nors ir teko sutikti žmonių, suvokiančių diktatūros žalą, tačiau komunistinė dvasia dar gaji.

Če Gevaros revoliucinė dvasia dar gyva

Kubos nacionalinis herojus - Argentinos revoliucionierius Ernestas Čegevara, kovojęs kartu su Fidelio Kastro revoliucijos laikotarpiu. Jis šioje šalyje tiesiog dievinamas. Paradoksalu, bet vos prieš mėnesį šiam prieštarigai vertinamam „svieto lygintojui“ ir masių žudikui 80-ojo gimtadienio proga Austrijos socialdemokratai Vienoje pastatė paminklą. Beveik 70 metų

aukščio skulptūra kainavo virš 28 tūkst. eurų. Helovyno išvakarėse revoliucijų šmėklos atbunda...?

Žiniasklaida Kuboje – griežtai cenzūruojama. Laikraščiuose – vadų veidai ir tendencinga informacija. Pagal spaudos laisvę Kuba viena paskutinių šalių pasaulyje. Blogesnė padėtis tik Šiaurės Korėjoje ir Eritrėjoje. Televizija ir radijas nuolat transliuoja prezidento pasisakymus ir kitas valdžiai palankias žinias. Tačiau visa tai kubiečiams įgrisę iki gyvo kaulo. Supamojoje kėdėje prie žydrojo ekrano vakarais jie mieliau žiūri Lotynų Amerikos šalių pasididžiavimą

*Arklių transportas**Havanos tvirtovė**Havanos kapinės**Gatvė Havanoj*

– muilo operas. Panašu, kad leisti vakarą supamojoje kėdėje tiesiog prie namų slenksčio ir stebėti kaimynų gyvenimą čia labai madinga.

Naktį vaikščioti – saugu

Keliaujant po šalį automobiliu, lygumas keitė kalnuotos vietovės, matėsi cukranendrių plantacijos, palmių, bananų, mangų ir apelsinmedžių giraitės. Autobusai vežė į mokyklą pionierius. Uniformos tvarkingos, kaklaraiščiai parišti. Kelyje sutikome ir MAZ arba KAMAZ sunkvežimių, kurie nuo akseleratoriaus spustelėjimo taip uždūmindavo, kad iš paskos riedantis automobilis kuriam laikui paskėsdavo juodų dūmų debesyje. Kubos vadovams aplinkos apsauga ir klimato kaitos problemos kol kas nerūpi. Šalikelėse būriavosi žmonės, laukian-

tys pakeleivingų mašinų. Dauguma jų prastovi po keletą valandų ir džiaugiasi galėdami sulti į bet koki sunkvežimį, su tam pritaikyta priekaba.

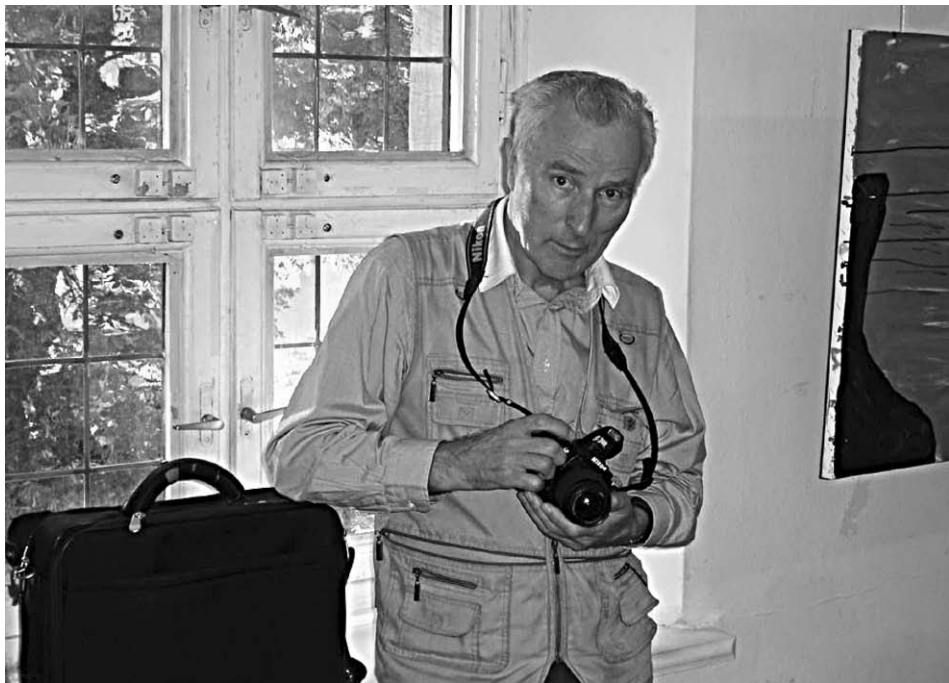
Ryškesnį išpūdį paliko Cienfuegos miestas - tai bene tvarkingiausias miestas šalyje. Užsukome ir į Sanctus Spiritus bei UNESCO saugomą Trinidadą su senoviniu grindiniu ir autentiškais pirklių rūmais bei bažnyčiomis. Karibuose Kuba laikoma saugiausia sala. Priešingai nei Jamaikoje, čia vėl vakarą gali drąsiai vaikščioti miesto gatvėmis, nes policijos pareigūną sutiksime vos ne ties kiekvienu kampu. Tačiau automobiliu važiuoti naktį nepatariama. Tik dėl elementaraus saugumo, kad neįlėktum į duobę, ar neįsirežtum į arklio vežimą, nes šis transportas dar labai populiarus. Dienos Kuboje prabėgo greit, bet priešaky dar laukė pažintis su Jamaika.

Pabaiga

Lietuvos fotografijos istorija

Pavogtas fotomenininko A. Žižiūno archyvas

Pranciška Regina LIUBERTAITĖ, Vilnius

Fotomenininkas Algimantas Žižiūnas

Pernai, prieš didžiąsias šventes, suniokotas, sujauktas ir apvogtas prieš dvejus metus insultą patyrusio fotomenininko Algimanto Žižiūno archyvas. Patalpa buvo plėšta du kartus išlaužus duris ir nupjovus grotas. Išnešta beveik visa unikali fotografijų kolekcija „Veidai ir mintys“, kurios didelio formato nuotraukos buvo sudėtos į maždaug 15–18 didelių kartono dėžių. Kolekcija buvo pradėta kaupti nuo 1972 m. Tai turbūt pirmoji tokio masto intelektualinės nuosavybės vagystė Lietuvoje po amžinatilsio kunigo Ričardo Mikutavičiaus kolekcijos pagrobimo.

Fotomenininkas sakė, kad jis yra nufotografavęs ir paprašęs ranka užrašyti motto, credo arba mintis apie gyvenimą bei kūrybą apie 1500 portretuotų asmenų. Kiekvienam asmeniui skirtame voke buvo sudėti keli portretų variantai (ir su užrašais, ir be jų), tad dingusių nuotraukų galėtų būti 2000–5000. Tarp jų yra Prezidento Valdo Adamkaus ir pirmojo po Nepriklausomybės atkūrimo mūsų šalies vadovo prof. Vytauto Landsbergio, Lietuvos kardinolų Vincento Sladkevičiaus ir Audrio Juozo Bačkio, monsinjoro Kazimiero Vasiliausko, kunigo Ričardo Mikutavičiaus, kitų vyskupų ir kunigų, taip pat įvairių mokslo sričių profesorių bei akademikų nuotraukos. Kolekcijoje buvo ir iškilių užsienio lietuvių: Bernardo Brazdžionio, Vytauto Kavolio, Liūto Mockūno, Lidijos Šimkutės, Aleksandro Štromo, Tomo Venclovos ir kt. rašytojų bei kultūros, meno, visuomenės veikėjų nuotraukos su mintimis. Didžiausią dalį sudarė šalies rašytojų (Justino Marcinkevičiaus, Sigitos Gedos, Leonardo Gutausko, Vytauto Bložės, Nijolės Miliauskaitės, Jurgos Ivanauskaitės, Romualdo Granausko, Kornelijaus Platelio, Janinos Degutytės, Vandos Juknaitės, Aido Marčėno, Juditos Vaičiūnaitės, Viktorijos Daujotytės, Vytauto Kubiliaus, Valentino Sventicko ir daugelio kt.), dailininkų, muzikų, aktorių, dainininkų bei kitų meno, kultūros bei valstybės veikėjų, filosofų, mokslininkų nuotraukos. Kasmet fotomenininkas fotografuodavo Nacionalinės premijos laureatus.

Paminėjau tik labai mažą dalį to, ką būtų galima vardyti be galo, nes beveik kiekvienas žymus Lietuvos svečias būdavo „pagautas“ Algimanto fotoobjektyvo, nesvarbu, ar tai buvo užsienio diplomatas, ar knygų mugės bei Poezijos pavasario dalyvis. Tokių nuotraukų su portretuojamųjų ranka užrašytomis mintimis nedarė nė vienas fotomenininkas Lietuvoje (išskyrus Algirdo Rakausko fotoalbumą „Ikvėpimo žemė“), galbūt net užsienyje. Galima drąsiai teigti, kad apvogtas Lietuvos intelektualinis pasaulis – kultūros, meno ir mokslo žmonės, kurių portretus su portretuojamųjų ranka užrašytomis mintimis kūrė Algimantas Žižiūnas. Tai tikrojo Lietuvos

elito dokumentiškai meninės nuotraukos ir mintys. Fotomenininkui tai užėmė labai nemažai laiko, kruopštumo, atidumo ir kantrybės, nes tekdavo keletą kartų susitikti su portretuojamuoju: asmenį nufotografuoti, aptarti, kas turėtų būti užrašyta, po kiek laiko gauti ranka specialiu parkeriu padarytą užrašą, padaryti nuotrauką, suderinti su portretuojamuoju, išrinkti tinkamiausią ir pagaliau sukomponuoti galutinį variantą – portretą kartu su užrašu. Fotografas tuo gyveno beveik visą savo aktyvų gyvenimo laikotarpį, ir staiga atėjo kažkokie niekdariai, kurie visa tai pasisavino. Ar gali būti didesnė trauma visą gyvenimą kūrusiam žmogui, sunku įsivaizduoti...

Priekaištai, kad ne vieta tokiam unikaliai archyvui rūšyje, yra daromi ne tuo adresu, kuriuo reikėtų. Prieš keletą metų, dar sveikas būdamas, fotomenininkas kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybę dėl geresnių sąlygų jo archyvui, bet didesnio ploto patalpų, reikalingų sutalpinti gana gausiam archyvui, laikomam vienu didžiausių žurnalisto ir fotografo archyvų Lietuvoje, tuomet neatsirado, lygiai taip pat, kaip nė vienas Nepriklausomybės metais neatsirado lėšų nei iš Spaudos, radijo ir televizijos, nei iš Kultūros rėmimo fondų paremti menininko pastangas suburti į vieną vietą viso Lietuvos intelektualinio ir meninio elito nuotraukas su mintimis. Tam tikra prasme tai rodo mūsų valdininkų požiūrį į meno kūrinį apsaugą, į kultūrą, jos vertės suvokimą, menininkų moralinį palaikymą bei į paramą jų kūrybai.

Blaiviu protu neįmanoma suvokti, kur tokias pagrobtas menines nuotraukas būtų galima panaudoti. Parduoti kolekcijos tikrai niekur nepavyks, nes užsienio valstybėms Lietuvos meno, mokslo, kultūros veikėjai tikrai nėra nei labai žinomi, nei įdomūs, o be to, iš karto būtų atpažintas Algimanto Žižiūno kūrybinis braižas. Po parodų, rengtų tema „Veidai ir mintys“, daugelis minėtų nuotraukų buvo pateiktos Lietuvos spaudoje, tad atpažinti jas nebus sunku, ypač kolegoms fotografams. Taigi vagys iš pavogtų nuotraukų tikrai nepasipelnys, jei ir būtų tokį planą sukūrę. Jie pagrobė nacionaline vertybe virtusį didžiulį kruopščiai ir ilgai kurtą fotografijų ciklą, kurio vertė yra visuomeninė bei kultūrinė, turinti labiau pažintinį pobūdį.

Būtų protingiausia, kad pagrobusieji fotomenininko A. Žižiūno nuotraukas, anonimiškai jas grąžintų Vaizdo ir garso archyvui Antakalnyje, Vilniuje.

Apie Algimantą Žižiūną

Fotomenininkas **ALGIMANTAS ŽIŽIŪNAS** gimė 1940 m. sausio 10 d. Kaune. 1963 m. baigęs Kauno maisto pramonės

technikumą, pagal paskyrimą dvejus metus dirbo Anykščių vyno gamykloje. 1965 m. įstojęs į Vilniaus universitetą studijuoti žurnalistiką, pradėjo dirbti Anykščių rajono laikraščio redakcijoje.

1956–1957 m. dalyvavo Vėlinių Kaune įvykiuose, buvo keletą dienų įkalintas, tardomas. Išėjusį į laisvę, KGB „priežiūros“ šleifas lydėjo per visą sovietmetį.

Vidurinės mokyklos aukštesnėse klasėse, technikumė bei dirbdamas Anykščiuose, šalia tiesioginių pareigų, užsiėmė kūryba: fotografavo, rašė į laikraščius ir žurnalus, dalyvaudavo respublikinėse ir tarptautinėse fotoparodose. Algimantas Žižiūnas suorganizavo pirmąją Anykščių rajono fotomėgėjų darbų parodą. 1970 metais persikėlė gyventi į Vilnių, dirbo įvairiose redakcijose ir leidyklose. Netrukus buvo priimtas į įsikūrusią Fotomenininkų, o vėliau ir į Žurnalistų sąjungą. Iki 2007 m. aktyviai dalyvavo žurnalistinėje veikloje, taip pat kaip fotomėgėjų kūrėjas. 2005 m. lapkričio 11 d. kultūros ministro įsakymu meno kūrėjo statusas suteiktas ir Algimantui Žižiūnui.

Vėlinių įvykiai Kaune buvo tarsi atsakas į Vengrijos sukilimą 1956 m., todėl kartu su kitais 10 Vėlinių įvykių dalyvių Vengrų ambasados 2006 m. spalio 23 d. buvo apdovanotas padėkos raštu už dalyvavimą 1956 m. revoliucijoje ir laisvės kovose 50-ųjų metinių proga.

Fotomenininkas yra laimėjęs du aukso medalius sąjunginėse parodose ir vieną sidabro medalį tarptautinėje fotoparodoje „Žena-88“ („Moteris-88“) Čekoslovakijoje bei turi per 50 kitų apdovanojimų.

Svarbiausios darbų temos: „Anykščiai ir anykštėnai“ (1963–); „Žurnalistai“ (1965–); „Lietuvos gamta“ (1958–); „Akimirkos“ (1965–); „O, muzika!“ (1969–); „Rankos“ (1970–); „Ančiškis – Lietuvos vidurys“ (1970–); „Kolos pusiasalyje“ (1974); „Veidai ir mintys“ (1977–); „Vizijos“ (1977); „Prie jūrų marių“ (1978–); „Ten, kur Uralas, Sibiras“ (1972–1987); „Turkmėnija“ (1989); „Dailininkai“ (1970–); „Mokslininkai“ (1970–); „Teatralai“ (1970–).

Nuo 1977 m. kurė savo išmąstytą originalų fotoportretų ciklą „Veidai ir mintys“. Fotografas yra surengęs per trisdešimt šio ciklo fotoparodų tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Tai Lietuvos žinomų žmonių ir svečių portretai. Fotografo prašomi, portretuojamieji šalia portreto užrašė credo apie savo profesiją, kūrybą, gyvenimą. Intensyviai dirbdamas, autorius sukaupe per 1500 fotolakštų. Ši kolekcija yra įrašyta į agentūros „Factum“ Lietuvos rekordų knygą, išleista 2003 metais.

Personalinės parodos:

Kultūros namai, Mončiagorskas, Rusija, 1974; Žurnalistų sąjunga, Sverdlovskas, Rusija, 1980; Universitetas, Vilnius, 1982; Lietuvos televizija, Vilnius, 1983; Lietuvos televizija, Vilnius, 1986; Respublikinė biblioteka, Vilnius, 1983; Centrinė biblioteka, Šilutė, 1983; Kultūros namai, Krasnojarskas, Rusija, 1983; Respublikinė biblioteka, Vilnius, 1984; Kultūros rūmai, Anykščiai, 1985; kino teatras „Kosmosas“, Sverdlovskas, Rusija, 1986; kino teatras „Kosmosas“, Sverdlovskas, Rusija, 1987; Respublikinis kino centras, Vilnius, 1987; „Veidai ir mintys“, Meno darbuotojų rūmai, Vilnius, 1987; „Meno darbuotojų rūmai, Vilnius, 1988; Švietimo ir mokslo namai, Ašhabadas, Turkmėnija, 1989; „Veidai ir mintys“, Fotografijos galerija, Vilnius, 1990; „Lietuvos rašytojai“, Pedagoginis institutas, Vilnius, 1990; Kultūros centras, Sumai, Ukraina, 1991; „Vizijos“, teatras Vaidila, Vilnius, 1995; „Veidai ir mintys“, Rotušė, Vilnius, 1998; „Veidai ir mintys“, Maironio literatūros muziejus, Kaunas, 1999; Mokytojų namai, Vilnius, 1999; „Veidai ir mintys“, Vilniaus fotografijos galerija, Vilnius, 2000; „Ančiškis – Lietuvos vidurys“, Kraštotyros

muziejus, Panevėžys, 2000; „Veidai ir mintys“, fotografijos galerija „Prospektas“, Vilnius, 2001; „Veidai ir mintys“, G. Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, Panevėžys, 2002; „Veidai ir mintys“, Biržų krašto Sėlos muziejus, Biržai, 2003.

Grupinės parodos: „Darbas – žmogaus sparnai“, Maskva, Rusija, 1984; Mokslininkų namai, Maskva, Rusija, 1989; „Sąjūdis“, Miesto salė, Vesprenas, Vengrija, 1989; Parodų galerija, Berlynas, Vokietija, 1990; Alex galerija, Vašingtonas, JAV, 1990; „Sąjūdis“, Det Norske Teateret, Deichmanske Bibliotek, Oslas, Norvegija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Klub kultury filmowej, Zeliona Gura, Lenkija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Miesto parodų salė, Bratislava, Slovakija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Pasaulio taikos kongresas, Roma, Italija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Politinių kalinių rūmai, Budapeštas, Vengrija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Kultūr–buset salė, Stokholmas, Švedija, 1991; „Sausio įvykiai Lietuvoje“, Universitetas, Tiūbungenas, Vokietija, 1991.

Fotografijos kolekcijose:

Lietuvos fotomenininkų sąjunga, Vilnius; Lietuvos dailės muziejus, Vilnius; Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Vilnius; Valstybinis vaizdo ir garso archyvas, Vilnius.

Bibliografija. Lietuvos fotografija (Vilnius, 1971, 1974, 1978, 1981, 1986, 1987); Ōtō Photo (Maskva, 1974); International Center of Photography. Encyclopedia of Photography (Niujorkas, 1984); Fotojarbuch International (Leipcigas 1982); Fotografen aus der UdSSR (Baden Badenas, 1982); Fotogrifja v strukture massovoj komunikacij (Vilnius, 1986); Žurnalistikos enciklopedija (Vilnius, 1997); Lietuvos laisvės sąjūdis (Vilnius, 1998); Lietuva. Praeitis, kultūra, dabartis (Vilnius, 1999); Lietuva laisva (Vilnius, 2000); Lietuvos fotografija: vakar ir šiandien (Vilnius, 1997, 1998, 1999, 2001, 2002, 2003 ir t. t.). Kas yra kas Lietuvoje (Kaunas, 2006; 2007; 2008).

Fotomenininkas taip pat kuria grožinę literatūrą: rašo eiles, apsakymus, fotonoveles. Ypač nemažai kūrinių yra parašęs vaikams, iš kurių vienas – poema „Eketės paslaptys“, iliustruotas dailininkės Serenos Pečiūnaitytės, 2005 m. išėjo atskira knygele. Savo kūrinius skelbia vaikų žurnale „Bitutė“ ir laikraštelyje „Kregždutė“. Yra Nepriklausomų rašytojų sąjungos narys.

Daugelis Lietuvos istorinių, literatūrinių ar kitokių dokumentinių bei enciklopedinių leidinių iliustruoti Algimanto Žižiūno nuotraukomis. Jo fotografuotų rašytojų portretai panaudojami leidžiant lietuvių autorių knygas Lietuvoje bei išverstas į kitas užsienio kalbas įvairiose šalyse.

Algimantas Žižiūnas aktyviai bendradarbiavo su Invalidų draugijos kultūrinių renginių aktyvu: padėdavo parengti draugijos rengiamas neigaliųjų fotomėgėjų parodas, jas komentavo ir vertino, padėjo nustatyti nugalėtojus bei skaitė paskaitas neigaliųjų seminaruose.

Jau beveik dešimtmetį bendrauja su Ančiškio (Kėdainių r.), iš kurio yra kilę jo tėvai ir seneliai, pradinės mokyklos moksleiviais. Paskelbęs metų temą, rengia jiems piešimo konkursus, kurių rezultatus skelbia per Porciunkulės atlaidus, apdovanodamas vaikus piešimo reikmenimis, vertingomis knygomis, albumais ir paties įreimtomis savo darytomis meninėmis Ančiškio nuotraukomis. Ančiškio vaikams fotomenininkas rengia mažas vietovės tyrinėjimo ir senienų rinkimo ekspedicijas, moko pažinti gimtąsias vietas, žinoti jų istoriją, gamtą ir visa tai saugoti bei vertinti. Taip pat kartu su Ramygalos ir Vadoklių vidurinėmis mokyklomis Ančiškyje rengia literatūrinius poezijos pavasarėlius, į kuriuos pasikviečia ir Lietuvos rašytojus. Taip pat remia šio bažnytkaimio gyventojus surinkta labdara.

V. Landsbergis. Riaušių žodynas

Prof. Vytautas Landsbergis

Atkelta iš 1 p.

Žvairuoju neoimperiniu požiūriu esame „posovietinė erdvė“. Nelabai toli nuo Gruzijos ir Estijos, tad ir sisteminės veiklos taikiny. Veiklos metodai kiek įvairuoja, bet paprastai iš to paties krepšelio. Rygoje išsyk fiksuota, kad riaušės buvo planuotas ir siekiamas tikslas. Vilniuje ne kitaip – ir atsinešė, ir atgabeno akmenų, atvežė autobusus rusiškai kalbančiųjų, o atsirado ir latviškai kalbančio, naują patyrimą skleidžiančio internacionalo.

Specialiai tą dieną, pelningąjį penktadienį, sutrikdytas Kalvarijų turgaus darbas (valdančiosios TT įtakos sritis), prekiautojams įsakytą eiti demonstruoti prieš valdžią. Profsąjungų vardu (LSDP įtakos sritis) sudaryta priedanga kviesti į gatves „visuotinė“ minia, mat Seimas, kaip nustatė p. A. Černiauskas, priiminėja įstatymus, „prieštaraujančius Konstitucijai“. Jo „koordinacinis centras labai ilgai ruošėsi“ – taip šiandien patys informavo per radijo laidą. Neabejotina, ruošėsi visi koncentriniai centrai – nuo kultūros (?) sostinės iki politinės sostinės arba „stolicos“. Pardavinėjo „Stolichną“ čia pat prieš Seimą. Vilniaus prekyba.

Iš viešų kalbų matome, kad rinkimus pralaimėjusieji kairiajai – partijoms ir laikraščiams – opiausia yra Ūkio ministerijos reorganizacija, iš tų pačių resursų steigiant naują Energetikos ministeriją. Pinigai, etatai bus tie patys – bet ne kadrai, štai kur skausmas. Jei buvo nešvarių finansinių srautų, jie turėtų nutūkti, socdemams ateis liesnės dienos. Todėl iš anksto surašytuose demonstrantų reikalavimuose įterptas ir reikalavimas „nekurti naujų ministerijų“. Daugiskaita dėl grožio. O jei struktūra liktų kaip buvusi, tai gal ir kadrai... Gal ir toliau bičiuliai energetikai, socdemams laiminant, plėš nuo piliečių odą energijos kainomis ne pagal komercinės gamybos sąnaudas, o pagal konsorciumo turtą (!), kurį prireikus gali ir perskaičiuoti visada aukšty. Automatiškai – kainos aukšty. Toks, Maryte, dėdės Gedimino įstatymas. Klausyk riksmų, kai bus keičiamas.

Esmė – ne Kubiliaus, o Europos krizė. Daugelį šalių itin gelbsti euras – gelbsti tuos, kurie jį įsivedė. Lietuva prieš porą metų praleido šią progą, tad irgi vertėtų patikrinti, kodėl vidiniai partijos kovotojai Z. Balčytis ir G. Kirkilas taip mums visiems padarė.

Dar paliko mums ilgo veikimo bombų. Vieną jų sukonstravo atvirai neteisėti

buvusios Vyriausybės veiksmų, o dabar „Fly-lalas“ ir driokstelėjo.

Nemalonumai atslenka dėl buvusių nežabotų korupcijų, dėl tyčinio išūlaus lėšų švaistymo ministerijose iki paskutinės anų dienos. Yra liudininkų, kad tai daryta asmeniniu buvusio premjero įsakymu. Tai dabar griaukim naująją „apsvaigėlių“, „naktinių“ ir dar baisesnę Kubiliaus „kliką“ kol nevelu, kol dar nepaėmė kairiųjų veikėjų už atsakomybės!

Rinkimais, ką tik juos pralaimėjęs, nenugrįausi, bet gal pavyktų riaušėmis? Reikalinga stipri propaganda su bolševikinės neapykantos kurstymu, masiniu smegenų plovimu. Lyg iš vieno instrukcijų centro ateina fundamentalus supriešinimo žodynas: tauta prieš valdžią. Priešas – valdžia. Nekęskite, spjaukykite. Spalio mėnesį ten dar sėdėjo bičiuliai. Abu didieji laikraščiai „pavaro“ vienodai, tik rytinis isteriškesnis. O solistų išradingumas... Antai dabartinė valdžia, ką tik pakeitusi socdemų ir liaudies gerovę, pavojingesnė net už Sovietų Sąjungą! Tai esąs naujasis Lietuvos vidaus priešas, kurį būtina stabdyti, kol nevelu, nepaklūstant vos per mėnesį pristatytai neteisingai ir nusikalstamai gyvenimo tvarkai... Šių kurstymo perlų sausio 13-ąją pabarstė buvęs sąjūdininkas Zigmąs Vaišvila, riaušių išvakarėse ir tą pačią dieną šen bei ten rodesis su avinėlio kailiu. Vakarinis bulvaras šias mintis teikė kaip „Sąjūdžio“ balsą. Lietuvos Sąjūdis netiesiogiai protestavo paskelbęs kitoki pareiškimą prieš griovėjus. O prie Seimo – raudonos vėliavos, murzininkai, palekininkai. Trūko Stalino portreto. Užtat TV ekrane rodė nesublogusias ponias gatvėje, lietuviškai giedančias komunistų himną: „Tai jau yr paskutinė sprendžiamoji kova.“ Kitam Seimo puolimui p. Černiauskas, anksčiau rūpinęsis, kad Lietuvos policininkai vėl mokytųsi (galbūt verbuotųsi) Rusijoje, žada atvežti jau visus nepatenkintuosius iš visur. Mažiausiai kai kurios mokesčių inspekcijos vėl pasiraitytojo rankoves nepagrįstai žiaurioms verslininkų daužymo akcijoms.

Atvirą antivalstybinę propagandą internete varo sribų, kagėbistų, anarchistų, net rusiškos „left“ portalai, o panašūs ir „našius“ akmenų svaidytojai šlaistosi ne tik Rygoje. Ten, beje, oficialiai veikia neobolševikai, kiti demokratijos gražuoliai. Ar tenykštė spauda vadina visus „tauta“, nežinome.

Ar ką nors veikia šioje internacionalo terpėje mūsų VSD, nelabai aišku. Ką toje institucijoje sugriovė buvęs vadovas – Vilniaus regiono padalinį – rodos, neatstatyta. Nereikalingas? Matote, nei „visuotinio tautos protesto“ organizatoriai, nei policija negavo išpėjančios informacijos, „nesitikėjo ekscesų“. Politinis vaikų darželis, kitaip nepasakysi. Arba veidmainiauja. Seimą leido daužyti, tai faktas.

Beje, visuomenė, kurios vardu trimtuoja kai kurie laikraščiai, ne visai akla ir ne viską užmiršusi. Kai kurie mokesčiai daug kam nepatinka, verti ginčo, bet kai „šamokslo teorijos“ ekrane trys politiniai „šamokslininkai“ smurtavo kaip turgaus prekeiviai ištisai nutraukinėdami Jurgį Razmą, tauta pabalsavo ne jų naudai.

Manau, nenorės buvusiuju grįžimo. O kadangi „Vilniaus įvykių“ pažadėta ir didesnių, tai gal šios repetitijos pakaks, kad valstybė pabustų.

Vytautas Landsbergis, „Lietuvos žinios“
2009 sausio 21 d.

Sveikiname

Mažosios Lietuvos tyrėjui
dr. Algirdui Matulevičiui – 70
metų

Dr. Algirdą Matulevičių sveikino Mažosios Lietuvos reikalų tarybos atstovai

Enciklopedijų redakcijoje 70-ojo jubiliejaus proga Mažosios Lietuvos tyrėją, dr. Algirdą MATULEVIČIŲ sveikino darbuotojų kolektyvas, žymūs mokslininkai, visuomeninių organizacijų atstovai, draugai ir bendraminčiai.

Jonas ČESNAVIČIUS

Šalčininkuose – „Šalčios aleliumai“

2009 m. sausio 31 dieną
10 val. Šalčininkų Lietuvos
tūkstantmečio gimnazijoje
vyks Šalčininkų rajono
lietuviškų mokyklų meno
ir kūrybos šventė „Šalčios
aleliumai – 2009“.

Kartą per metus vykstanti šventė turi didelį ir įvairiopą poveikį kraštui: ir mokomąjį, ir auklėjamąjį, ir pažintinį. Ypač svarbu, kad mokiniai mokosi savo krašto senųjų tradicinių dainų.

Tradiciškai rengiama šventė „Šalčios aleliumai“ sukviečia Šalčininkų žemės talentus – mokinius ir mokytojus, kad dar kartą paliudytų jų meilę ir pagarbą lietuviškam žodžiui, atskleistų šiame krašte augančius jaunus kūrybingus

žmones. Kasmet šventėje dalyvauja beveik visų Šalčininkų rajono lietuviškų mokyklų mokiniai, kurie atveža savo sukurtą keramiką, rankdarbius, dainas, šokių.

I renginį atvyksta nemažai garbių svečių, visuomeninių organizacijų atstovai, kuriems rūpi Rytų Lietuvos reikalai. Šios šventės tikslai – kelti rajono mokinių valstybinės kalbos mokėjimo lygį, ugdyti pagarbą tautos tradicijoms, mokyti drąsos ir nuovokumo reiškiant savo mintis. Kiekvienais metais po šventės organizuojamas projekto aptarimas, mokytojai įvardija stipriąsias renginio puses, pasiaiškina trūkumus, numato prielaidas jiems pašalinti.

„Vorutos“ informacija

„Voruta“ parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K190 Vilnius, Gedimino pr. 7
- K200 Vilnius, Gedimino pr. 13
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K44 Vilnius, J. Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K48 Vilnius, Gedimino pr. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K85 Trakai, Vytauto g. 37
- K9 Grigiškės Kovo 11-osios g. 25a
- K91 Vilnius, Geležinkelio g. 4
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.
- K466 Panevėžys, Savanorių g. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K562 Palanga, Vytauto g. 94

Mieli skaitytojai,

Maloniai prašome visus laiškus, straipsnius, fotografijas siųsti el. paštu tokiu adresu
vorutosfondas@voruta.lt
Iš anksto dėkojame

Redakcija

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis
„Trakų žemė“

priima reklamą,
skelbimus, pranešimus,
sveikinimus, užuojautas.

Kreiptis tel./faks.:

8 528 55 331

8 528 51 266

mob. 8 605 19 302

arba el. paštu

trakuzeme@voruta.lt

voruta@voruta.lt,

Naujoji g. 16, Trakai

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos	Prenumeratoro indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmąs Zinkevičius, Juozas Vincinavičius (vyriausiasis redaktorius).	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada
--	------------------------------------	--	---